

DEBRECENI EGYETEM
TANÁRKÉPZÉSI KÖZPONT

Tanügyigazgatási és közigazgatási ismeretek

BARTA ATTILA
(1., 3., 4. 5.1, 5.4. FEJEZET)

VESZPRÉMI BERNADETT
(2., 5.5, 5.6. FEJEZET)

Debreceeni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2015

Szaktárnet-könyvek 34.

Sorozatszerkesztő:

Maticsák Sándor

Készült

a SZAKTÁRNET (TÁMOP-4.1. 2. B. 2-13/1-2013-0009)
pályázat keretében

Lektor:

Lapsánszky András

Technikai szerkesztő:

Tóth Anikó Nikolett

Borítóterv:

Nagy Tünde

© Barta Attila – Veszprémi Bernadett

© Debreceni Egyetemi Kiadó – Debrecen University Press,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is.

Kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
www.dupress.hu

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	0
---------------	---

1. fejezet

Általános közigazgatási ismeretek

1.1. A modern közigazgatás legfontosabb jellemzői	8
1.2. Kitekintés. Közfeladatok megvalósítása a közigazgatáson kívül	13
1.3. Önellenőrző kérdések	16

2. fejezet

A pedagógusi jogviszony

2.1. A jogviszony létesítése	17
2.2. Pályáztatás, próbaidő	21
2.3. A jogviszony tartalma	23
2.3.1. Minősítés.....	23
2.3.2. Összeférhetetlenség	25
2.3.3. Előmeneteli és illetményrendszer.....	26
2.3.4. Szabadság.....	31
2.4. A jogviszony lezárása.....	32
2.5. Végkielégítés.....	38
2.6. Önellenőrző kérdések	39

3. fejezet

A tanügy-igazgatás mint szakigazgatás

3.1. Röviden a történeti és nemzetközi előzményekről.....	40
3.2. A tanügy-igazgatás és tanügyi jog definiálása.....	44
3.3. A közoktatás/köznevelés alapvető jogi normái 2011 után	45
3.3.1. Jogszabályok	46
3.3.2. Közjogi szervezetszabályozó eszközök.....	49
3.4. Önellenőrző kérdések	50

4. fejezet

A tanügyi intézményrendszer tagozódása

4.1. A közoktatási/nevelési intézmény-rendszer megközelítése	
tevékenységek szerint.....	51
4.2. A közoktatási/nevelési intézmény-rendszer bemutatása	
szintek szerint	52
4.2.1. Központi szervek	53
4.2.2. Területi szervek	56
4.2.3. Fenntartók és működtetők a köznevelésben.....	57
4.2.4. A köznevelési intézmények, mint közintézetek	
speciális szabályai.....	60
4.3. Önellenőrző kérdések	63

5. fejezet

A köznevelési/tanulói jogviszonnyal összefüggő tanügyi rendelkezések

5.1. A jogviszony alanya, tárgya, tartalma, létrejöttének és	
megszűnésének esetei.....	64
5.2. Jutalmazás és fegyelmezés a köznevelési intézményben.	
A kártérítés szabályai	68
5.3. A tanügyi döntésekkel szemben igénybe vehető	
jogorvoslatokról röviden	70
5.4. A gyermekeket, tanulókat megillető individuális és kollektív	
kötelességek, illetve jogok.....	72
5.5. Szülői jogok és kötelezettségek	73
5.6. Pedagógusi jogok és kötelezettségek	79
5.7. Önellenőrző kérdések	85
Forrásjegyzék.....	87

Bevezető

Jegyzetünk célja az, hogy a szakirányú továbbképzésben résztvevők számára segítséget nyújtson a tanügyi, köznevelési, valamint az ezekkel szorosan összefüggő közigazgatási ismeretek elsajátításához. A témakörnek számos (így pl. pedagógiai, pénzügyi, esélyegyenlőségi) vetülete van, amit a képzés tantervi hálójában is visszatükröz. ***Munkánk kifejezetten a tanügyi kérdések közjogi, közigazgatási oldalát vizsgálja.*** Mivel a joganyag időről-időre változik, alapvetően arra törekedtünk, hogy általános összefüggésekre világítsunk rá és egy olyan „térképet” adjunk a hallgatók kezébe, aminek segítségével könnyebben eligazodhatnak a legfontosabb tanügyi intézmények között.

A fentiekkel összhangban munkánk:

- alapvetően nem a hatályos köznevelési törvény részletszabályainak ismertetésére törekszik (hiszen gyakorló szakemberekként annak számos intézményével tisztában vannak a hallgatók), sokkal inkább a miértek, az okok feltárásáa célunk,
- továbbá az egyes köznevelési rendelkezések értelmezése, a „köznevelési kódex”, azaz ***anemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény***(röviden Nkt.) és más joganyagok közötti kapcsolódások bemutatása.

Az általánosabb témáktól a konkrétabbak felé haladva ***az alábbi kérdéseket dolgozzuk fel*** a tananyag keretében. ***Mi az a közigazgatás, milyen jellemzői vannak?*** A kérdések amiatt megkerülhetetlenek, mert a közigazgatás a tanügy-igazgatás keretében szolgál, törvényszerűségeinek ismerete nélkül több oktatás-nevelési intézmény bemutatása nehézségekbe ütközne. ***Kik dolgoznak a tanügyi területen, jogviszonyuk miben hasonlít, illetve tér el más foglalkoztatási konstrukcióktól?*** Ebben a részben a pedagógusi jogviszonynak a bemutatására kerül sor, érzékeltetve azokat a jellegzetességeket, amelyek a közalkalmazotti jogállásból fakadnak. ***Hogyan, milyen fejlődési utat járt be a közoktatás, köznevelés, vannak-e általánosítható trendek?*** Felvázoljuk a tanügy-igazgatás, mint szakszervezet történetét, valamint bemutatjuk az alapvető nemzetközi és hazai jogi normák rendszerét, kapcsolódását. Következő kérdésünk, amire választ

kívánunk adni az, hogy ***ma Magyarországon mely intézmények vesznek részt a tanügyi feladatok megvalósításában?*** Az érintett fejezetben áttekintjük a tanügyi feladatokat megvalósító állami apparátust, csoportosítjuk a szerveket és konkrét példákkal illusztráljuk tevékenységüket. Ezt követően figyelmünket a köznevelési jogviszony specialitásaira fordítjuk. Többek között arra keressük a választ, hogy ***miképpen jön létre, szűnik meg, illetve milyen felelősségi alakzatokkal jellemezhető az a jogilag szabályozott kapcsolat, amely a köznevelési intézmény és a gyermekek/tanulók között fennáll?*** Munkánkat az individuális, valamint kollektív jogok áttekintésével zárjuk azért, hogy egyértelművé váljon, a hatályos köznevelési rendszerben ***milyen kötelességei és jogai vannak a gyermekeknek, a tanulóknak, a szülőknek, valamint a pedagógusoknak?***

A jegyzetet kiegészítik, árnyalják a konzultációk során elhangzott előadások, a feldolgozott jogforrások, valamint további oktatási segédanyagok. ***A vizsgára való sikeres felkészülés érdekében a fejezetek végén önellenőrző kérdéseket helyeztünk el.*** Bízunk benne, hogy munkánkat nem csak a képzés résztvevői fogják haszonnal forgatni, de mindenki más is, aki a tanügy-igazgatás és a közigazgatás aktuális kérdései iránt érdeklődik!

A szerzők

1. fejezet

Általános közigazgatási ismeretek

Ahhoz, hogy a közneveléssel, mint szakigazgatással érdemben foglalkozhassunk, először tisztáznunk kell néhány alapvető közigazgatási fogalmat és jellegzetességet. Mindenekelőtt azt, hogy mi is az a közigazgatás? A közigazgatás-tudományban számos definícióval találkozhatunk, mégis azt kell mondanunk, hogy az államok és társadalmak természetes különbségei miatt *ezidáig nem jött létre univerzális (tehát valamennyi országban egységesen elfogadott) definíció arra vonatkozóan, hogy pontosan mit is tekintünk közigazgatásnak.*¹ Ugyanakkor abban szívesen egyetértünk, hogy a modern polgári közigazgatás *megközelíthető négy fő építőelem* mentén:

- egyrészt sajátos *feladathalmazként*, amely rendkívül sokszínű, ráadásul területenként és korszakonként változik² (elég, ha csak arra gondolunk, hogy a legtöbb állam a közigazgatás útján intézi a szociális szektor feladatait éppúgy, mint a rendészeti teendőket, a környezetvédelmi, vagy iparigazgatási kérdéseket, illetve a köz- és felsőoktatás igazgatási teendőit stb.),
- másrészt egy rendkívül összetett és tagolt *szervezet-rendszerként*, amely többszörösen átszövi a társadalom szövetét. Ennek léptékét jól érzékelteti, ha utalunk arra, hogy Magyarországon, ami nem a legnagyobb kiterjedésű államok közé tartozik, nagyságrendileg mintegy 3500 szervezeti egységből áll a közigazgatás,
- az üresen kongó hivatal azonban semmit nem tud az ügyfeleknek elintézni. Nem véletlen, hogy a közigazgatás lényegéhez hozzátartozik az a speciálisan képzett *személyzet*, akiket idehaza köz-

¹ÁRVA – BALÁZS – BARTA – VESZPRÉMI: *Közigazgatás-elmélet*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.11.

²WALDO, Dwight: *Mi a közigazgatás? The Study of Public Administration*. 1955. In: LÖRINCZ Lajos (szerk.): *Közigazgatás-tudományi antológia*. HVG-Orac, Budapest. 2007. 141.

szolgálati tisztviselőknek nevezünk. A mintegy 120 000 tisztviselő a legkülönbözőbb állami, illetve önkormányzati hivatalokban foglalkozik azokkal a szakigazgatási területekkel, amelyeket az állam az adott időszakban a végrehajtó hatalomra testál,

- végezetül a közigazgatás értelmezhető úgy is, mint **működés** (másképp eljárás). Ugyanis a fent ismertetett feladattömeget a hivatalok, valamint az ott dolgozó tisztviselők nem saját elvek vagy rögtönzés mentén, hanem előre lefektetett eljárási rendelkezések alapján kell, hogy intézzék. Tekintettel azonban a közigazgatás komplexitására, ez a szabálytömeg is óriási, és igen gyorsan erodálódik.

1.1. A modern közigazgatás legfontosabb jellemzői

A fenti, általánosnak mondható jellemzőket részletesebben szemügyre véve ugyan egy mondatba sűrített közigazgatás-fogalmattovábbra sem kapunk,³azonban aXXI. századi állam közigazgatásának **legfontosabb ismertetőjegyeit katalogizálhatjuk:**

- az első és legfontosabb megállapítás, hogy a közigazgatás a Montesquieu-féle klasszikus hatalmi triászban **avégrehajtó hatalmi ág része**. Ez azt jelenti, hogy rendeltetése alapvetően döntések előkészítése (pl. új köznevelési szabályanyag megalkotásához a szükséges adatok és információk összegyűjtése), valamint azok érvényre juttatása (pl. az Nkt. kibontása kormányrendeletek és miniszteri rendeletek útján),⁴
- fontos ugyanakkor, hogy funkcióit nem öncélúan, kizárólag bürokratikus szempontok alapján végzi, hanem a **(szak)politikának alárendelten**. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatás, az impulzusokat mindig politikailag motivált testületektől kapja. Lásd pl. Ország-

³ WALDO, i. m. 131. , valamint FORTHOFF, Ernst: *Lehrbuch des Verwaltungsrechts*. 1961. 1.

⁴ Napjainkra a közigazgatás működése ettől is differenciáltabbá vált. Általánosságban az államszervezet működtetését, a többi hatalmi ág aktivizálását soroljuk fő funkciói közé.

gyűlés, Kormány, képviselő-testületek.⁵ Ugyanakkor a közigazgatásnak *relatív önállósága van*, hiszen nem minden egyes kérdés bír politikai relevanciával, nem minden egyes ügy tekinthető országos, vagy helyi közügynek,

- a közigazgatás lényegének megértéséhez közelebb visz, ha tudjuk, hogy az egyik speciális jellegzetessége (amivel alapesetben kizárólag az állam kifejezetten erre a célra létrehozott szervei rendelkezhetnek), hogy *közhatalmat gyakorol*.⁶ Eltekintve ehelyütt a közhatalom lényegének részletes állam- és jogtudományi szempontú ismertetésétől, most csakarra utalunk, hogy a közigazgatásban ez a lehetőség két jól elkülöníthető formában jelentkezik. Egyfelől úgy, mint jogalkotás (pl. az önkormányzatok rendeleteket alkotnak), másfelől pedig úgy, mint egyedi (hatósági) jogalkalmazás (pl. működési engedély kibocsátása, bírság-kiszabás),⁷
- a közigazgatás, mint az állam adminisztrációja, azonban nem minden kifelé irányuló cselekedetét végzi közhatalom birtokában. Sőt! A beavatkozó, alakító jellegű közigazgatási aktivitásoknak van egy másik, igen széles köre, az ún. *közzolgáltatás-szervezés*, pl. közvilágítás megszervezése, településsztisztaságról való gondoskodás, stb. Mivel a közzolgáltatások lényege, hogy azok ingyensesek, vagy kedvezményesek, és a hozzájutásból nem, vagy csak nehezen zárhatóak ki az érintettek,⁸ ezekről sokszor a szolgáltatást igénybe vevőkhöz legközelebb működő helyi önkormányzatok gondoskodnak,⁹

⁵FABIÁN Adrián: *Közigazgatás-elmélet*. Dialóg Campus, 2010. 64.

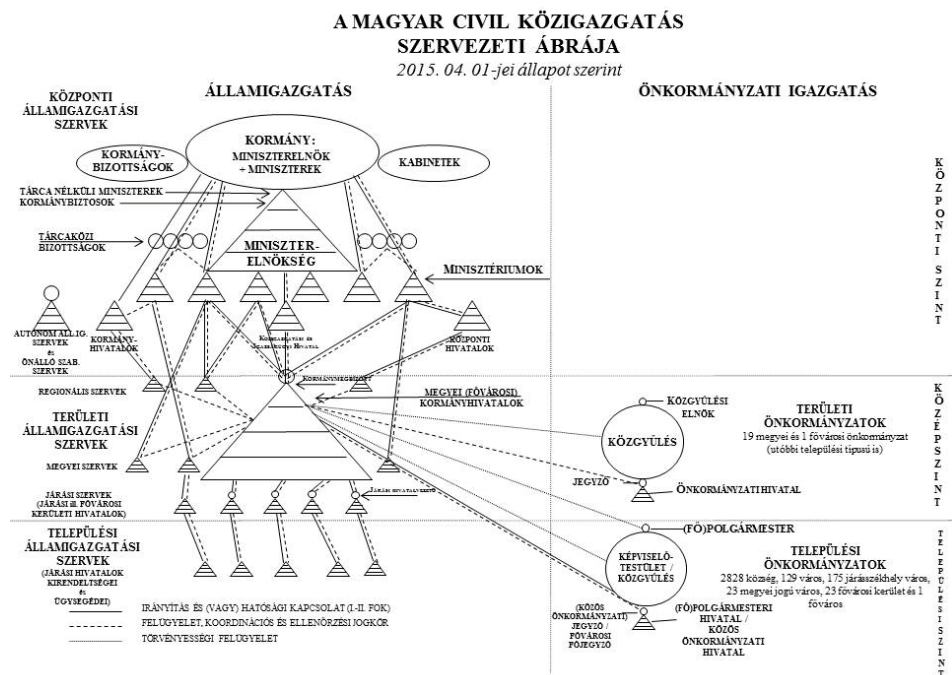
⁶KILÉNYI Géza (szerk.): *A Közigazgatási jog Nagy Kézikönyve*. Complex, Budapest, 2008. 16.

⁷ Érdekesképpen jegyezzük meg, hogy csak az önkormányzatok évente kb. 40 000 rendeletet alkotnak, és rajtuk kívül még számos más jogalkotó közigazgatási szerv működik Magyarországon. Az ún. hatósági jogalkalmazás is jelentős, évente nagyságrendileg 11 millió hatósági döntést hoz a közigazgatás.

⁸LŐRINCZ Lajos – TAKÁCS Albert: *A közigazgatás-tudomány alapjai*. Rejtjel, Budapest, 2001. 133.

⁹ A jelenlegi köznevelési rendszerben ez alapvetően állami kompetencia, részleteit lásd később!

- a közigazgatást – akár az igazságszolgáltatással, akár a törvényhozással összevetve – ***az állam legnagyobb szakigazgatási rendszerének tekintjük***. Olyan bonyolult gépezetnek, amely főtevékenységként – és nem pusztán járulékos jelleggel – végzi az igazgatást, emiatt pedig horizontálisan és vertikálisan erősen tagolt. Előbbi azt jelenti, hogy számos szakterület mentén szétválasztható, így pl. gazdasági, honvédelmi, földművelésügyi, vagy humán- (és utóbbi részeként tanügyi) szakterület. A vertikális tagozódás viszont arra utal, hogy a közigazgatásnak van ún. központi, közép-, illetve települési szintje. A lényeg, hogy amíg a központi szint alapvetően irányít, addig az alsóbb szintek végrehajtanak. Az előbb elmondottakból alakul ki együttesen a közigazgatáson belüli munkamegosztás, az ún. államigazgatási szervek, a helyi önkormányzatok, valamint a rendészeti szervek közötti feladatelosztás. Amennyiben a jelenlegi magyar közigazgatás szervezetét ábrázolni kívánjuk, a lenti metszettel tehetjük meg,

Forrás: A szerző által készített ábra

- korábban utaltunk arra, hogy a közigazgatás sajátos személyi állománnyal rendelkezik. Az elsősorban önkormányzatoknál dolgozó köztisztviselők, és az alapvetően államigazgatási szerveknél dolgozó kormánytisztviselők (akiket összefoglalóan közzszolgálati tisztviselőknek nevezünk) speciálisan képzett, **professzionális személyzetet** jelentenek, akik tevékenységüket élethivatásszerűen végzik, és ahogy fentebb kifejtésre került, számos esetben közhatalmat gyakorolnak (pl. egyedi határozatban bírságot). Ezek miatt van az, hogy a rájuk vonatkozó személyzeti szabályanyag eltér a Munka Törvénykönyvében foglaltaktól, vagy a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvénytől,

- a jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közigazgatás működése átlátható, követhető, valamint jogilag szabályozott legyen. Nem véletlen, hogy napjainkra a közigazgatásnak **elkülönült joganyaga alakult ki**, amely, mintegy „a közigazgatás jogi lenyomataként” magán hordozza az eddig említett legfontosabb jellegzetességeket. A közigazgatási jog rendkívül kiterjedt¹⁰ (a hatályos joganyag kb. 60%-át teszi ki) és heterogén (nagyon sok szabályozási tárgyköre van, többek között a köznevelés), tipikusan kógens szabályokkal dolgozik, ráadásul gyorsan erodálódik (emiat nem kodifikálható, azaz nincs pl. a Büntető Törvénykönyvhöz, vagy a Polgári Törvénykönyvhöz hasonló „Közigazgatási Törvénykönyv”),
- végezetül rámutatunk, hogy a közigazgatás az a része az államapparátusnak, amely **az állami lét válságos időszakában is működik** (pl. természeti csapások esetén a katasztrófavédelmi szervek), hiszen, ahogy azt fentebb jeleztük, a közigazgatás az állam cselekvése, ezekben a krízishelyzetekben pedig cselekvőleg kell fellépni.

Az áttekintésből egyértelmű, hogy miért hangoztatják egyesek, hogy a közigazgatás „az állam legnagyobb üzeme”. Kétségtelen, hogy a közigazgatás ezernyi szállal szövi át a társadalmi és gazdasági folyamatokat. Ugyanakkor látni kell, hogy ez a kép átalakulóban van. Az elmúlt 5-8 év megakrízisei (pl. pénzügyi-gazdasági válság, terrorfenyegetettség, illegális migráció) nyomán az állami és közigazgatási szerep megváltozott.¹¹ Magyarországon ehhez még hozzátársultak a rendszerváltás óta felhalmozódott deficitek, amelyek együttesen vezettek oda, hogy **2010 után – a hatékonyság hangsúlyozása mellett – egycentralizáltabb és integráltabb közigazgatás** jött létre.¹² A feladatrendszer újragondolása, korábbi önkormányzati feladatok államosítása strukturális változtatásokat generált, ennek jelenti egyik eklatáns példáját a köznevelésben az Állami Intéz-

¹⁰LÖRINCZ Lajos (szerk.): *Közigazgatási jog*. HVG-Orac, Budapest, 2007. 17.

¹¹G. FODOR Gábor - STUMPF István: Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érdek* 2008/2.5-26.

¹²Az átalakulások irányát jól érzékelteti még: PÁLNÉ Kovács Ilona: Az önkormányzati rendszer és a területi közigazgatás átalakulása 2010-2013. *MTA Law Working Papers*, 2014/2. 6. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_02_Palne_Kovacs_Ilona.pdf (2014. április 20-i letöltés).

ményfenntartó Központ létrehozása (részleteit lásd a későbbi fejezetekben).

*Összegezve az eddig leírtakat, a hatályos közjogi berendezkedés értelmében Magyarországon a közigazgatás a végrehajtó hatalmi ág része, annak funkcióit látja el azzal, hogy fejlődése során fokozatosan differenciálódott államigazgatásra, valamint helyi önkormányzati alrendszerre (lásd a fenti ábrát). A közigazgatás minden más állami szervtől elkülönült önálló feladat és hatáskörrel, szervezettel és személyzettel bír. A közigazgatás működése kihat a többi állami szervre is, mely hatás jellemzője az aktivitás.*¹³

1.2. Kitekintés. Közfeladatok megvalósítása a közigazgatáson kívül

A fejlett államok egyik jellemzője, hogy a közfeladatokat, illetve közigazgatási feladatokat nem kizárólag közigazgatási szerveik útján intézik. Bár kétségtelen, hogy ez az elsődleges mód, mégis számos esetben demokratikus, politikai, vagy hatékonysági megfontolások oda vezetnek, hogy civil, illetve non-profit szervezetek is ellát(hat)nak közigazgatási feladatokat. *Ezt a jelenséget szokták paraadminisztrációnak, másképp paraetatizmusnak nevezni.*¹⁴ A megoldás elterjedtsége helytől és kortól függ, általában azonban kijelenthető, hogy szinte minden országban találni a – fenti ábrán megjelenített –közigazgatási szervek körül egy olyan „holdudvart”, amely jellegzetességei miatt sokkal alkalmasabbnak bizonyul egyes feladatok ellátására a hierarchikus viszonyok mentén működő hivatalok helyett.¹⁵

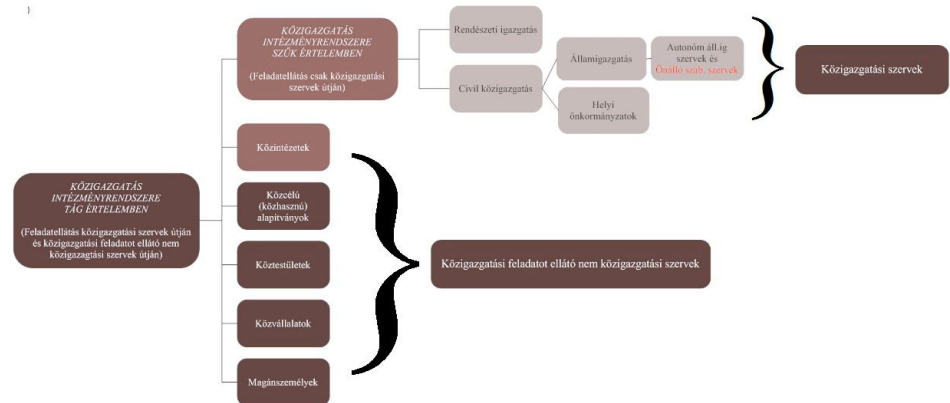
¹³ÁRVA – BALÁZS – BARTA – VESZPRÉMI: *Közigazgatás-elmélet*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.53-67.

¹⁴BARTA Attila: *Atipikus megoldások a XXI. századi közigazgatásban: közvetett közigazgatás és autonóm struktúrák*. StudiaJuvenumA. D. 2007. Hallgatói tanulmányok. 25-37.

¹⁵MODEEN, Tore – ROSAS, Allan: *Indirectpublicadministrationinfourteencountries*. Academy Press, Abo. 1988.

Tekintettel arra, hogy ezek már nem a közigazgatás tipikus megoldásai közé tartoznak, szabályaikat sokszor más jogi rendszer, jellemzően a polgári jog adja meg. Röviden tekintsük át a legfontosabb hazai példákat!¹⁶

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁS INTÉZMÉNYRENDSZERE

Forrás: A szerző által készített ábra

Elsőként **aköztisztviselők** kell szólni. Ezek a jellemzően országos lefedettséggel rendelkező szervezetek tipikusan olyan közfeladatok ellátására kapnak felhatalmazást, amelyek tagságukhoz kötődnek (pl. Nemzeti Pedagógus Kar). Nem véletlen, hogy a köztisztviselők, mint hivatásrendek ellátják tagságuk érdekképviseletét, de számos esetben gondoskodnak a tagok képzéséről és továbbképzéséről is, amiket egyébiránt egy-egy közigazgatási szerv(minisztérium, kormányhivatal) csak nehezen tudna megszervezni. Van azonban olyan eset is, amikor a közfeladat eredményes megvalósításához nem egy kiterjedt tagságra és szervezetre van szükség, hanem valamilyen célra rendelt vagyontömeg kezelésére. Hatályos jogrendünkben ezt az ún. **közhasznú/közcélú alapítványok** útján lehet elvégezni (pl. Tanult és Képzett Emberekért Közhasznú Alapítvány). Az előbbiekhöz képest már egyértelműen a versenyszféra irányába mutató

¹⁶ Az áttekintés alapját lásd ÁRVA – BALÁZS – BARTA – VESZPRÉMI: *Közigazgatási Jog Általános Rész. 1. Kötet*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014. 94-97.

megoldás az, amikor termékek, (köz)szolgáltatások nyújtása érdekében működnek vállalatok, amelyek azonban tulajdonosi szerkezetüket tekintve teljesen, vagy többségében állami/önkormányzati tulajdonban vannak. Ezt az elméleti kategóriát **közvállalatnak** nevezzük, formáját tekintve pedig a polgári jog valamelyik gazdasági társaságaként jelenik meg (pl. MÁV, Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodási Zrt.). Ritkán az is előfordul, hogy nem szervezeteket, hanem **magánszemélyeket** hatalmaznak fel jogszabályok valamilyen konkrét hatósági intézkedés megtételére (pl. magán-állatorvost járványügyi esetben), ez azonban kivételes, és ilyenkor is csak néhány jól körülhatárolt jogosítványa.

Ami témánkhoz legerőteljesebben kapcsolódik, az ún. **közütemény** kategóriája. Hasonlóan a közvállalatokhoz, ez is jogelméleti kategória, a tényleges jogban legtöbbször az ide sorolható szervezet az intézmény, vagy közintézmény szavakkal írják le. A közigazgatási jog számára azonban az olyan intézmények, mint az iskolák, könyvtárak, levéltárak, kórházak mind ebbe a kategóriába tartoznak. **Közös bennük ugyanis, hogy az eddig ismertetett paraetikus megoldásoktól eltérően mind humán-közütemény nyújtására jött létre, tehát nem valamilyen termelő tevékenységet végeznek.** Bár a köznevelési intézmények, mint közintézetek jellemzőit egy későbbi fejezetben részletesen leírjuk, már itt előre kell bocsátanunk, hogy a közintézetek további fontos sajátossága az ún. **osztott irányítás**. Tehát az, hogy elválnak egymástól a szakmai (pl. milyen tananyagból lehet/kell oktatni), valamint szervezeti kérdések (pl. legyen-e felújítás az iskolában, ha igen, akkor milyen feltételekkel). A közintézeti kör rendkívül kiterjedt. Számuk jelentősen meghaladja a közigazgatási szervezetek több ezres számát. A legkiterjedtebb csoportot a köznevelési intézmények alkotják.

1.3. Önellenőrző kérdések

Milyen négy fő építőelem mentén közelítené meg a közigazgatást, mint jelenséget?

Mit jelent az, hogy a közigazgatás a végrehajtó hatalmi ág része, és hogy közhatalmat gyakorol?

Milyen jellemzőit tudja felsorolni a közigazgatási jognak, mint elkülönült joganyagnak?

Mit jelent a paraetatizmus kifejezés? Nevesítsen legalább három példát rá!

Milyen tulajdonságait ismeri a közintézeteknek?

2. fejezet

*A pedagógusi jogviszony*¹⁷

A pedagógusok jogviszonyát a közalkalmazottak jogállásáról szóló **1992. évi XXX. törvény** (továbbiakban: Kjt.), a nemzeti köznevelésről szóló **2011. évi CXCV. törvény** (továbbiakban: Nkt.) és mögöttes jogszabályként a munka törvénykönyvéről szóló **2012. évi I. törvény** (továbbiakban: Mt.) szabályozza. Emellett a közalkalmazotti jogviszonnyal összefüggő kérdéseket törvény, kormányrendelet¹⁸, miniszteri rendelet, továbbá kollektív szerződés és közalkalmazotti szabályzat rendezi. A kollektív szerződés és a közalkalmazotti szabályzat nem lehet jogszabállyal ellentétes. Elsődlegesnek az Nkt. tekinthető, hiszen számos esetben a Kjt.-től eltérő szabályokat rendel alkalmazni (pl. minősítés, előmenetel).

2.1. A jogviszony létesítése

Az Njt. szerint a nevelő-oktató munka pedagógus-munkakörben, **közalkalmazotti jogviszonyban vagy munkaviszonyban** látható el. Polgári jogi jogviszony nem létesíthető. A szabályozás lényege a munkáltató és a pedagógus közötti alá-fölérendeltség létrehozása.

A pedagógusok tevékenységét **szakértők, szaktanácsadók** segítik. A szaktanácsadó feladata a pedagógusok munkájának szakirányú (tantárgyi vagy sajátos pedagógiai területen igényelt) segítése, véleményezése, konzultációk, továbbképzések, szakmai fórumok szervezése. A szaktanácsadó központi szakmai irányítás mellett látja el feladatait, ez a munkakör már polgári jogi jogviszonyban is betölthető. Szaktanácsadói megbízást kizár-

¹⁷ A pedagógusi munka értékelése más tantárgyak tematikájának is részét képezi. Erre tekintettel jegyzetünkben csak a legfontosabb elemekre utalunk.

¹⁸ A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet.

rólak az kaphat, aki pedagógus-munkakör betöltéséhez szükséges felsőfokú iskolai végzettséggel és szakképzettséggel, pedagógus-szakvizsgával, valamint a nevelő-oktató munkában eltöltött legalább tízéves szakmai gyakorlattal rendelkezik.

Lehetőség van óraadó tanár alkalmazására is, megbízási szerződés keretében, heti tíz óra vagy foglalkozás megtartására. Feladatai meghatározását illetően a törvény 3. számú melléklete a kiindulópont.

Mint ahogy azt fentebb is említettük, a pedagógusi jogviszony tekintetében – ha az közalkalmazotti státuszt jelent – a Kjt. rendelkezései irányadók, azonban mögöttes jogszabályként az Mt. általános szabályait is alkalmazni kell, ha a Kjt. adott kérdést nem szabályoz. Mivel azonban a Kjt. személyi hatálya sokkal szélesebb kört fed le (pl. egészségügyi alkalmazottak), mint a pedagógusok, ezért az előbbi szabályoktól az Nkt. eltérhet speciális kérdésekben.

A jogviszony sajátossága, hogy *határozatlan időre, kinevezéssel és annak elfogadásával* létesül. Ez egy egyoldalú jogi aktust jelent, amelynek részleteit (kinevezési feltételek, dokumentumok, illetmény, előmenetel) a törvény rögzíti.

A Kjt. és az Nkt. a jogviszony létesítésénél több *feltételt* is támaszt a pedagógusokkal szemben:

- büntetlen előélet, nem áll foglalkozástól eltiltás hatálya alatt,
- cselekvőképesség,
- magyar állampolgárság, vagy külön jogszabály szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezés, illetve bevándorolt vagy letelepedett státusz,
- nem áll meghatározott állam elleni bűncselekmény¹⁹ miatt indult büntetőeljárás hatálya alatt,²⁰

¹⁹[a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXIV. Fejezet, illetve a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1978. évi IV. törvény) X. fejezet], igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény (Btk. XXVI. Fejezet, illetve az 1978. évi IV. törvény XV. fejezet VI. cím), korrupciós bűncselekmény (Btk. XXVII. Fejezet) vagy közélet tisztasága, valamint a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmény (1978. évi IV. törvény XV. fejezet VII. és VIII. cím), hivatali bűncselekmény (Btk. XXVIII. Fejezet, illetve az 1978. évi IV. törvény

- a köznevelésben az alkalmazás feltétele továbbá az előírt iskolai végzettség, szakképesítés és szakképzettség.²¹

Ha a munkáltató feladatkörébe tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése tartozik, többletkövetelmények:

KÖZALKALMAZOTTI JOGVISZONY NEM LÉTESÍTHETŐ	
a törvényben meghatározott bűncselekmények ²² elkövetésének megalapozott gyanúja miatt indult büntetőeljárás jogerős befejezéséig,	

XV. fejezet IV. cím), illetve közbizalom elleni bűncselekmény (Btk. XXXIII. Fejezet, illetve az 1978. évi IV. törvény XVI. fejezet III. cím).

²⁰ A közalkalmazott a jogviszony fennállása alatt is köteles a munkáltatóját tájékoztatni arról, ha vele szemben közvérdíjazható büntetés megalapozott gyanúja miatt indult eljárás.

²¹ A nevelési-oktatási intézményben pedagógus-munkakörben foglalkoztatottak végzettségi és szakképzettségi követelményeit a 3. melléklet, a pedagógiai szakszolgálat intézményeiben pedagógus-munkakörben, továbbá a pedagógiai-szakmai szolgáltatást nyújtó intézményben pedagógiai szakértő és pedagógiai előadó munkakörben foglalkoztatottak végzettségi és szakképzettségi követelményeit külön jogszabály állapítja meg. Az óraadó tanárok végzettsége és szakképzettsége tekintetében a 3. mellékletben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell.

²² A 2013. június 30-ig hatályban volt emberölés [1978. évi IV. törvény 166. § (2) bekezdés *i*) pont], öngyilkosságban való közreműködés [1978. évi IV. törvény 168. § (2) bekezdés], személyi szabadság megsértése [1978. évi IV. törvény 175. § (3) bekezdés *e*) pont], emberkereskedelem [1978. évi IV. törvény 175/B. § (2) bekezdés *a*) pont és (5) bekezdés], családi állás megváltoztatása [1978. évi IV. törvény 193. § (2) bekezdés *b*) pont], kiskorú veszélyeztetése [1978. évi IV. törvény 195. § (1)–(3) bekezdés], erőszakos közöszlész [1978. évi IV. törvény 197. § (2) bekezdés *a*) pont és (3) bekezdés], szemérem elleni erőszak [1978. évi IV. törvény 198. § (2) bekezdés *a*) pont és (3) bekezdés], megrontás [1978. évi IV. törvény 201–202/A. §], tiltott pornográf felvétellel visszaélés [1978. évi IV. törvény 204. §], üzletszerű kéjelgés elősegítése [1978. évi IV. törvény 205. § (3) bekezdés *a*) pont], visszaélés kábítószerrel [1978. évi IV. törvény 282/B. § (1) bekezdés, (2) bekezdés *a*) és *c*) pont, 282/B. § (5) bekezdés és (7) bekezdés *a*) pont], tiltott toborzás [Btk. 146. § (3) bekezdés], emberölés [Btk. 160. § (2) bekezdés *i*) pont], öngyilkosságban közreműködés [Btk. 162. § (2) bekezdés], emberi test tiltott felhasználása [Btk. 175. § (3) bekezdés *a*) pont], kábítószer-kereskedelem [Btk. 177. § (1) bekezdés *a*) és *b*) pont], kábítószer birtoklása [Btk. 179. § (1) bekezdés *a*) pont és (2)

foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, vagy	
a fentebb meghatározott bűncselekmények elkövetése miatt kényszergyógykezelés alatt,	
akivel szemben a fentebb említett valamely szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztést szabtak ki,	öt évet el nem érő szabadságvesztés esetén a mentesítés beálltától számított öt évig,
	ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztés esetén a mentesítés beálltától számított nyolc évig;
akivel szemben a fentebb említett szándékos bűncselekmény miatt közérdekű munkát vagy pénzbüntetést szabtak ki, a mentesítés beálltától számított két évig;	
akivel szemben a fentebb említett szándékos bűncselekmény miatt végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést szabtak ki, a mentesítés beálltától számított három évig.	

Forrás: A szerző által készített táblázat

bekezdés], kóros szenvedélykeltés (Btk. 181. §), teljesítményfokozó szerrel visszaélés [Btk. 185. § (3) és (5) bekezdés], emberrablás [Btk. 190. § (2) bekezdés *a*) pont és (3) bekezdés *a*) pont], emberkereskedelem [Btk. 192. § (4) bekezdés *a*) pont, (5) és (6) bekezdés], kényszmunka [Btk. 193. § (2) bekezdés *c*) pont], személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bekezdés *a*) pont és (3) bekezdés], szexuális kényszerítés [Btk. 196. § (2) bekezdés *a*) pont és (3) bekezdés], szexuális erőszak [Btk. 197. § (2) bekezdés, (3) bekezdés *a*) pont és (4) bekezdés], szexuális visszaélés (Btk. 198. §), kerítés [Btk. 200. § (2) bekezdés és (4) bekezdés *a*) pont], prostitúció elősegítése [Btk. 201. § (1) bekezdés *c*) pont és (2) bekezdés], gyermekprostitúció kihasználása (Btk. 203. §), gyermekpornográfia (Btk. 204. §), szemérmesértés [Btk. 205. § (2) bekezdés], kiskorú veszélyeztetése (Btk. 208. §), gyermekmunka (Btk. 209. §), családi jogállás megsértése [Btk. 213. § (2) bekezdés *b*) pont].

Az általános feltételek mellett bizonyos munkakörök tekintetében szintén *speciális feltételekkel* találkozhatunk.²³

Közalkalmazotti jogviszony

- helyettesítés céljából, vagy
- meghatározott munka elvégzésére, illetve feladat ellátására is

létesíthető *határozott időre* történő kinevezéssel.

A *kinevezési okmány*nak tartalmaznia kell a közalkalmazott munkakörét, a besorolásának alapjául szolgáló fizetési osztályt és fokozatot, az illetményét és a munkavégzés helyét.

2.2. Pályáztatás, próbaidő

Közalkalmazotti jogviszony *pályázat alapján* létesíthető. Ha a pályázat kiírása nem kötelező, a munkáltató dönthet a pályázat kiírásáról. A munkakör pályázat kiírása nélkül is betölthető

- olyan munkakör esetén, amely tekintetében – kilencven napon belül – már legalább két alkalommal eredménytelenül került sor pályázati felhívás kiírására,
- ha a munkakör haladéktalan betöltése a folyamatos ellátás biztonságos megszervezéséhez elengedhetetlenül szükséges, és a folyamatos működéshez szükséges személyi feltételek más munkaszervezési eszközökkel nem biztosíthatók,
- ha a munkáltatónál ösztöndíjas foglalkoztatási jogviszonyban legalább kilenc hónapig foglalkoztatott személlyel az ösztöndíjas foglalkoztatási jogviszony megszűnését követő egy hónapon belül létesítenek közalkalmazotti jogviszonyt, feltéve, hogy az ösztön-

²³ Gyakorló nevelési-oktatási intézményben, gyakorló pedagógiai szakszolgálati intézményben vezetőpedagógusi megbízást az kaphat, akinek pedagógus-munkakör betöltéséhez szükséges felsőfokú iskolai végzettsége és szakképzettsége, továbbá pedagógus-szakvizsgálata vagy a munkakör ellátásához szükséges végzettséghez és szakképzettséghez kapcsolódó szakterületen szerzett tudományos fokozata vagy doktori cselekmény alapján szerzett doktori címe, valamint a nevelő-oktató munkában, pedagógiai szakszolgálatban eltöltött legalább ötéves szakmai gyakorlata van.

díjas foglalkoztatottként ellátott feladatai részét képezték a kinevezésében foglalt munkakörének, és az ösztöndíjas foglalkoztatási jogviszony nem a munkáltató azonnali hatályú felmondásával szűnt meg,

- helyettesítésre vagy meghatározott munka elvégzésére, illetve feladat ellátására szóló határozott idejű kinevezés esetén, vagy
- ha ezt végrehajtási jogszabály előírja.

A **pályázati felhívást** a kormányzati személyügyi igazgatási feladatokat ellátó szerv (a továbbiakban: személyügyi központ²⁴) internetes oldalán kell közzétenni. Emellett a pályázati felhívást, valamint a munkáltatónál közalkalmazotti jogviszony keretében pályázat nélkül betölthető munkakört és a kinevezés feltételeit

- ha a fenntartó önkormányzat, a székhelyén,
- ha a fenntartó önkormányzati társulás, a társulásban részt vevő önkormányzatok székhelyén is, továbbá
- a munkáltató a székhelye és telephelye szerinti településen

a helyben szokásos módon köteles közzétenni.

A kinevezésben a közalkalmazotti jogviszony létesítésekor három hónap **próbaidő** megállapítása kötelező, amely legfeljebb négy hónapig terjedhet.

A próbaidő alkalmazása alól kivételeket nevesít a 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet. Ha a közalkalmazotti jogviszonyt pedagógus-munkakörre létesítik, nem köthető ki próbaidő annak, akinek

- az oklevélszerzését (záróvizsgát) követő egy éven belüli alkalmazására abban a köznevelési intézményben kerül sor, amelyben pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézmény hallgatójaként az óvodai gyakorlati foglalkozását, illetve pedagógiai gyakorlatát részben vagy egészben teljesítette, vagy
- határozatlan idejű kinevezésére abban az intézményben kerül sor, amelyben a kinevezése előtt már határozott időre foglalkoztatták és az előző közalkalmazotti jogviszonya megszűnésétől számítva 183 nap még nem telt el,

feltéve, hogy a foglalkoztatás ideje elérte a négy hónapot.

²⁴ Jelenleg a Közzolgálati Személyzetfejlesztési Főigazgatóság látja el a feladatot.

Nem köthető ki próbaidő annak a részére sem, aki

- pedagógus-munkakörben eltöltött legalább öt év szakmai gyakorlattal rendelkezik, feltéve, hogy pedagógus-munkakörre szóló ki-nevezése mellett magasabb vezetői megbízást kap, vagy
- a pedagógiai intézet alaptevékenysége szerinti munkakörben legalább tíz év szakmai gyakorlattal rendelkezik, feltéve, hogy ki-nevezésével egyidejűleg magasabb vezetői megbízást kap.

A próbaidő meghosszabbítása tilos. A próbaidő tartama alatt a közalkalmazotti jogviszonyt bármelyik fél azonnali hatállyal indokolás nélkül megszüntetheti.

2.3. A jogviszony tartalma

A jogviszony tartalma azon jogokat és kötelezettségeket jelenti, amelyek megilletik és terhelik a közalkalmazottat a jogviszony fennállása alatt.

2.3.1. Minősítés

A **minősítés célja** a közalkalmazott munkaköri feladatai ellátásának megítélése, az ezt befolyásoló ismeretek, képességek, személyi tulajdonságok értékelése, továbbá a szakmai fejlődés elősegítése. A köznevelési intézményben pedagógus-munkakörben foglalkoztatottakra a Kjt. minősítésre vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak.

A gyakornoki idő lejártának hónapjában a pedagógusnak minősítő vizsgán kell részt vennie.

Az eljárás keretében lefolytatott minősítő vizsgán „megfelelt” minősítést szerző gyakornokokat Pedagógus I. fokozatba sorolják be.

Az oktatásért felelős miniszter minden év február utolsó napjáig közzéteszi a következő naptári évre vonatkozó pedagógus minősítési keretszá-

mot, a minősítő vizsgák és minősítési eljárások szervezésének központi szabályait és a minősítési tervbe történő felvétel különös feltételeit.²⁵

A pedagógusok minősítő vizsgáját és minősítési eljárását **a hivatal szervezi**. A minősítő vizsgára és a minősítési eljárásra a pedagógus a hivatalnál jelentkezik. A minősítő vizsga és a minősítési eljárás során a kapcsolattartás elektronikus úton történik.

A minősítési eljárás során minden pedagógusra egységes, nyilvános szabályok vonatkoznak. A minősítő bizottság a jelölt pedagógus teljes körű tevékenységét, különösen a jogszabályokban és a pedagógus munkaköri leírásában megfogalmazott kötelezettségek teljesítését vizsgálja.

Ha a gyakornok a külön jogszabályban foglaltak szerint a megismételt minősítő vizsgán vagy a Pedagógus I. fokozatba besorolt pedagógus a megismételt minősítési eljárás eredményeként **„nem felelt meg”** minősítést kapott, közalkalmazotti jogviszonya, munkaviszonya e törvény erejénél fogva megszűnik. A közalkalmazotti jogviszony, munkaviszony a minősítő vizsga vagy a megismételt minősítési eljárás eredményének közlésétől számított tizedik napon szűnik meg.

Nem vonatkozik a minősítési kötelezettség arra a pedagógus-munkakörben, valamint pedagógiai szakértő, pedagógiai előadó munkakörben foglalkoztatottra, aki a 2013. szeptember 1-jétől számított tizedik tanév végéig eléri a rá vonatkozó öregségi nyugdíjkorhatárt.

A pedagógus a minősítő vizsga és a minősítési eljárás hibás vagy valótlan ténymegállapításának, személyiségi jogát sértő megállapításának megsemmisítését a minősítés közlésétől számított harminc napon belül a **bíró-ságtól kérheti**.

²⁵ Minősítésre kötelezettek: a 2014. január 2-a és 2015. január 1-je között jogviszonyt létesített, jelenleg Gyakornok besorolású pedagógusok; a 2014. évi rendkívüli eljárás keretében 2015. január 1-jével ideiglenesen Pedagógus II. fokozatba besorolt pedagógusok (legkésőbb 2018. december 31-éig akik legfeljebb 23 év szakmai gyakorlati idővel rendelkeznek). A legalább 24 év szakmai gyakorlattal rendelkezők sem mentesülnek a minősítés alól, de erre a későbbiekben kerül sor.

2.3.2. Összeférhetetlenség

A közalkalmazott nem létesíthet munkavégzésre irányuló további jogviszonyt, ha az a közalkalmazotti jogviszonya alapján betöltött munkakörével összeférhetetlen.

A magasabb vezető, vezető, továbbá a pénzügyi kötelezettségvállalásra jogosult közalkalmazott munkakörével, vezető megbízásával összeférhetetlen

- ha hozzátartozójával irányítási (felügyeleti), ellenőrzési vagy elszámolási kapcsolatba kerülne,
- a munkáltatóéval azonos, vagy ahhoz hasonló tevékenységet is végző, illetve a munkáltatóval rendszeres gazdasági kapcsolatban álló más gazdasági társaságban betöltött vezető tisztségviselői, felügyelőbizottsági tagság.

A munkáltató a vele közalkalmazotti jogviszonyban álló közalkalmazottal munkaköri feladatai ellátására munkavégzésre irányuló további jogviszonyt nem létesíthet.

Amennyiben a közalkalmazott munkaideje a közalkalmazotti jogviszonyban és a munkavégzésre irányuló további jogviszonyban — részben vagy egészben — azonos időtartamra esik, a munkavégzésre irányuló további jogviszony csak a munkáltató előzetes írásbeli hozzájárulásával létesíthető.

A helyi önkormányzatok által fenntartott szolgáltató feladatokat ellátó egyes – jogszabály szerinti – költségvetési szerveknél nem bízható meg magasabb vezető, illetőleg vezető beosztás ellátásával az, aki – illetőleg, akinek hozzátartozója – a szerv fő tevékenységével azonos vállalkozói tevékenységet végez, az ilyen tevékenységet végző és az intézménnyel gazdasági kapcsolatban álló gazdasági társasággal, illetőleg munkáltatóval tagsági viszonyban, munkaviszonyban, további munkaviszonyban, illetőleg munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll. Az itt megbízott magasabb vezető és vezető munkavégzésre irányuló további jogviszonyt nem létesíthet. Nem vonatkozik ez a tilalom arra a jogviszonyra, amelyet tudományos, ismeretterjesztő, oktatói vagy szerzői jogi védelem alá eső tevékenységekre létesítettek.

A közalkalmazott a munkaidejét nem érintő további munkavégzésre irányuló jogviszony létesítését – a tudományos, oktatói, művészeti, lektori, szerkesztői, valamint jogi oltalom alá eső szellemi tevékenység, továbbá a közérdekű önkéntes tevékenység kivételével – köteles a munkáltatónak előzetesen írásban bejelenteni, amely összeférhetetlenség esetén a további jogviszony létesítését írásban megtiltja.

A munkáltatónak a munkavégzésre irányuló további jogviszony létesítését megtiltó intézkedése ellen munkaügyi jogvita kezdeményezhető.

Ha a munkáltató az összeférhetetlenségről nem a közalkalmazott bejelentése alapján szerez tudomást, a tudomásszerzéstől számított öt munkanapon belül írásban felszólítja a közalkalmazottat az összeférhetetlenség megszüntetésére. Ha a közalkalmazott a tiltás vagy a felszólítás kézhezvételét követő harminc napon belül az összeférhetetlenséget nem szünteti meg, a munkáltató a közalkalmazotti jogviszonyt azonnali hatállyal megszünteti.

2.3.3. Előmeneteli és illetményrendszer

A pedagógusok előmeneteli és illetményrendszerét az Mt. , a Kjt. és az Nkt. határozza meg. A pedagógus-munkakörben foglalkoztatott az alábbi **fokozatokat** érheti el jogviszonya alatt:

- Gyakornok,
- Pedagógus I. ,
- Pedagógus II. ,
- Mesterpedagógus,
- Kutatótanár.

Az előmenetel a megszerzett legmagasabb, a munkakör ellátásához törvényben előírt iskolai végzettség, valamint állam által elismert szakképesítés, szakképzettség, továbbá a nevelő, oktató munkája ellátásához közvetlenül kapcsolódó, azt közvetlenül segítő doktori cím, tudományos fokozat, valamint akadémiai tagság, szakmai gyakorlat, publikációs tevékenység, minősítő vizsga és a minősítési eljárás keretében elnyert minősítés függvénye. A végzettségi és szakképzettségi követelményeket a törvény 3. szám Melléklete tartalmazza.

A köznevelési intézményben a munkakör betöltéséhez előírt végzettséggel és szakképzettséggel, valamint két évnél kevesebb szakmai gyakorlattal rendelkező pedagógust **Gyakornok fokozat**ba kell besorolni. A gyakornok számára a foglalkoztatási jogviszony létesítésekor gyakornoki idő két év, kikötése kötelező. A gyakornoki idő végén minősítő vizsgát kell tenni.²⁶

A „megfelelt” minősítést kapott gyakornokot a Pedagógus I. fokozatba kell besorolni, „nem megfelelt” minősítés esetén a gyakornoki idő két évvel meghosszabbodik.

A minősítő vizsga részei:

- a gyakornok legalább két foglalkozásának, tanórájának látogatása és elemzése, ha a munkakör részét képezi foglalkozás, tanóra megtartása – ide nem értve az óvodapszichológus, iskolapszichológus, pszichológus közvetlen pszichológiai foglalkozását –, valamint
- a gyakornok portfóliójának áttekintése, értékelése (portfólióvédés).

A minősítő vizsga értékelésének részei:

- portfólióvédés²⁷,

²⁶A miniszter minden év február utolsó napjáig közzéteszi a következő naptári évre vonatkozóan a lebonyolításra kerülő minősítő vizsgák és a minősítési eljárások számát (a továbbiakban: minősítési keretszám), a minősítő vizsgák és minősítési eljárások szervezésének központi szabályait és a minősítési tervbe történő felvétel különös feltételeit. A pedagógus a minősítési vizsgára jelentkezését adott év április 30-ig kezdeményezheti az intézményvezetőnél, amit az Oktatási Hivatal május 30-ig jóváhagy és a miniszter június 20-ig dönt a vizsgán résztvevőkről.

²⁷A portfólió egy olyan dokumentumgyűjtemény, amely alapján végigkísérhető a pedagóguskompetenciák fejlődése, a pedagógus szakmai útja, tevékenysége, nehézségei és sikerei egyrészt a tények tükrében, másrészt a pedagógus reflexiói, értelmezése alapján. A portfólió tartalmazza:

- a szakmai önéletrajzot,
- a nevelő-oktató munka alap- és szabadon választható dokumentumait,
- a pedagógiai szakmai és egyéb tevékenységek bemutatását, dokumentumait,
- önálló alkotói, művészeti tevékenységek bemutatását, dokumentumait,
- a pedagógust foglalkoztató intézmény intézményi környezetének rövid bemutatását, valamint
- a szakmai életút értékelését.

A portfóliót a jelentkezés évének november 30-ig kell feltölteni az Oktatási Hivatal informatikai rendszerébe.

- amennyiben a munkakör részét képezi foglalkozás, tanóra megtartása, a meglátogatott foglalkozás, tanóra értékelése,
- az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés során a látogatott foglalkozások tapasztalatainak és az összegző értékelésnek a megismerése, valamint
- az intézményi önértékelés gyakornokra vonatkozó megállapításainak, valamint a szakmai vezető (mentor) gyakornokra vonatkozó értékelésének megismerése.

Ha a **Pedagógus I. fokozat**ba besorolt pedagógus besorolását követően legalább hat év szakmai gyakorlatot szerzett, saját kezdeményezésére minősítési eljárásban vehet részt. Ha kilenc év szakmai gyakorlatot szerzett, a minősítési eljárást le kell folytatni. A megismételt minősítési eljárás lefolytatására legkorábban a sikertelen eljárást követő két év szakmai gyakorlat megszerzésétől, legkésőbb a Pedagógus I. fokozat megszerzésétől számított tizenegy év szakmai gyakorlat megszerzéséig kerülhet sor.

A „Megfelelt” minősítés alapján a pedagógust a **Pedagógus II. fokozat**ba be kell sorolni. A Pedagógus II. fokozatba besorolt pedagógus

- a pedagógus-szakvizsga és
- a Pedagógus II. fokozatba történt besorolását követően hat év szakmai gyakorlat

megszerzése után a Mesterpedagógus fokozatba lépéshez szükséges minősítési eljárásban vehet részt.

Azt a Pedagógus II. fokozatba besorolt pedagógust, aki a minősítési eljárás eredményeként „Mesterpedagógus fokozatba lép” minősítést kapott, **Mesterpedagógus fokozat**ba kell besorolni.

Az a Pedagógus II. vagy az a Mesterpedagógus fokozatba besorolt pedagógus, aki a munkaköre ellátásához szükséges végzettséghez és szakképzettséghez kapcsolódó szakterületen szerzett tudományos fokozattal, vagy 1984. szeptember 1-je után szerzett egyetemi tudományos fokozattal (dr. univ.) rendelkezik, rendszeres szakmai publikációs tevékenységet folytat, továbbá rendelkezik tizennégy év szakmai gyakorlattal, a Kutatótanár fokozatba lépéshez szükséges minősítési eljárásban vehet részt. A minősítési eljárást sikeresen teljesítő pedagógust **Kutatótanár fokozat**ba kell besorolni.

A pedagógus-munkakörben foglalkoztatott – a Gyakornok fokozatba tartozó pedagógus kivételével – a Kjt. szerint közalkalmazotti jogviszonyban töltött időnek minősülő, továbbá a fizetési fokozat megállapításánál beszámítandó idő alapján háromévenként eggyel magasabb **fizetési kategóriába** lép. A pedagógust a tárgyév első napján kell a magasabb fizetési kategóriába besorolni. A magasabb fizetési kategória elérésével a hároméves várakozási idő újra kezdődik.

A fokozatokhoz és ezen belül az egyes fizetési kategóriákhoz tartozó garantált illetményt az illetményalap százalékában az Nkt. melléklete állapítja meg.

A pedagógus fokozatokhoz tartozó garantált illetmény az illetményalap százalékában

	A		B	C	D	E	F
1	Kategória/év		Gyakornok (%)	Pedagógus I. (%)	Pedagógus II. (%)	Mesterpedagógus (%)	Kutatótanár (%)
2	1.	0–2/4	100				
3	2.	3–5		120			
4	3.	6–8		130			
5	4.	9–11		135	150		
6	5.	12–14		140	155		
7	6.	15–17		145	160	200	220
8	7.	18–20		150	165	205	225
9	8.	21–23		155	170	210	230
10	9.	24–26		160	175	215	235
11	10.	27–29		165	180	220	240
12	11.	30–32		170	185	225	245
13	12.	33–35		175	190	230	250
14	13.	36–38		180	195	235	255
15	14.	39–41		185	200	240	260
16	15.	42–44		190	205	245	265

Forrás: Nkt. 7. számú Melléklete

Az illetményalap számításának vetítési alapját minden évben a költségvetési törvény határozza meg (2015-ben 101 500 Ft).

Az illetményalap egyes tanévenkénti mértéke a vetítési alap százalékában

	középiskolai végzettség	alapfokozat	mesterfokozat
2015. január 1. – 2015. augusztus 31.	118,9%	163,3%	179,6%
2015. szeptember 1. – 2016. augusztus 31.	119,3%	168,9%	186,4%
2016. szeptember 1. – 2017. augusztus 31.	119,6%	174,5%	193,2%

Forrás: 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 38. §-a.

Az Nkt. melléklete illetménypótlékokat is nevesít, azonban azok megállapításának szabályait már a 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet tartalmazza. Ez a rendelet részletesen szabályozza a pedagógusok munkaidejének beosztását is.

A köznevelési intézményekben alkalmazottak számára járó pótlékok és azok mértéke az illetményalap százalékában

	A	B	C
1	Pótlék megnevezése	Pótlék alsó határa	Pótlék felső határa
2	intézményvezetői	40	80
3	osztályfőnöki/kollégiumban csoportvezetők	10	30
4	munkaközösség-vezetők	5	10
5	intézményvezető-helyettesi	20	40
6	nemzetiségi	10	10

7	gyógypedagógiai	5	10
8	nehéz körülmények között végzett munkáért járó	10	30
9	gyakorlati oktatás-vezetői	20	40

Forrás: Nkt. 8. számú Melléklete

2.3.4. Szabadság

A pedagógusnak

- a középfokú végzettség esetén évi 20,
- a felsőfokú végzettség esetén évi 21 munkanap

alapszabadság jár.

A bölcsődékben, a nevelési-oktatási és a pedagógiai szakszolgálati intézményekben, a felsőfokú oktatás keretében, valamint **az egészségügyi ágazatban** a nevelő, nevelő-oktató, oktató munkát, pedagógiai szakszolgálati tevékenységet végző közalkalmazottakat évi huszonöt munkanap pótszabadság illeti meg, amelyből legfeljebb tizenöt munkanapot a munkáltató nevelő, nevelő-oktató, oktató, illetőleg a neveléssel, oktatással, pedagógiai szakszolgálati tevékenységgel összefüggő munkára igénybe vehet. Az oktatással és neveléssel kapcsolatos munkák körét végrehajtási rendelet állapítja meg.

A gyermekvédelmi szakellátási intézményekben, javítóintézetekben jogszabályban meghatározott pedagógus-munkakörben foglalkoztatott közalkalmazottakat évi huszonöt munkanap pótszabadság illeti meg. A pótszabadságból legfeljebb tizenöt munkanapot vehet igénybe a munkáltató

- a gyermekekkel, fiatal felnőttekkel való közvetlen, egyéni és csoportos foglalkozás vezetésére, fejlesztés és oktatás tartására,
- a gyermekek, fiatal felnőttek és a velük kapcsolatos intézkedések meghozatala, a számukra nyújtott ellátások meghatározása szempontjából jelentőséggel bíró személyek személyiségállapotának vizsgálatára, pedagógiai megfigyelések és családgondozási, utógondozási feladatok végzésére, és

- az előbbitevékenységekkel összefüggő feladatok ellátására.

A Kjt. szerint a közalkalmazottnak a fizetési kategóriával egyenlő számú munkanap **pótszabadság** jár. A magasabb vezető megbízású közalkalmazottat évi tíz munkanap, a vezető megbízásút évi öt munkanap pótszabadság illeti meg. A fizetési kategória alapján járó pótszabadság nem illeti meg az oktató, nevelő munkát végzőknek járó pótszabadságra jogosult pedagógust.

A munkáltató a felek naptári évre kötött írásbeli megállapodása alapján

- a fizetési kategória alapján, és
- a magasabb vezetői vagy vezetői megbízás alapján

megállapított pótszabadságot az esedékesség évét követő év végéig adja ki.

A legalább Pedagógus II. fokozatot elért pedagógus tízévenként – tudományos kutatáshoz, vagy egyéni tudományos továbbképzésen való részvételhez – legfeljebb egy évi fizetés nélküli szabadságot (a továbbiakban: **alkotói szabadság**) vehet igénybe.

Az *egyházi köznevelési intézmény és a magán köznevelési intézmény* munkaviszony keretében foglalkoztatott pedagógusainak rendkívüli munkavégzése díjazására, pótszabadságára a közalkalmazottakra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A *pedagógiai asszisztens, szabadidő-szervező, gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő, gyógypedagógiai asszisztens, pszichopedagógus, gyógytornász* pótszabadságának meghatározására a pedagógus-munkakörben foglalkoztatott közalkalmazottakra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

2.4. A jogviszony lezárása

A közalkalmazotti jogviszony **megszűnik**:

- a kinevezésben foglalt határozott idő lejártával,
- a közalkalmazott halálával,
- a munkáltató jogutód nélküli megszűnésével, valamint
- ha a közalkalmazott „nem megfelelt” minősítést kap,

- *ha a munkáltató személye azért változik meg, mert az alapító vagy a munkáltató döntése alapján a munkáltató egésze vagy egy része (szervezeti egysége, anyagi és nem anyagi erőforrásainak vagy feladat- és hatáskörének meghatározott csoportja) az Mt. hatálya alá tartozó munkáltató számára kerül átadásra,*
- *a prémiumévek programban történő részvétel esetén a prémiumévek programról szóló törvény szabályai szerint,*
- *ha törvény így rendelkezik.*

A közalkalmazotti jogviszony **megszüntethető**:

- *közös megegyezéssel;*
- *áthelyezéssel*
 - *az e törvény, valamint*
 - *e törvény és a közszolgálati tisztviselőkről szóló törvény,*
 - *és a hivatásos, továbbá a szerződéses szolgálati jogviszonyt szabályozó jogszabályok hatálya alá tartozó munkáltatók között;*
- *lemondással;*

A közalkalmazott a határozatlan idejű közalkalmazotti jogviszonyt lemondással bármikor megszüntetheti. Lemondás esetén a lemondási idő két hónap. Ezen időtartam egy részére, vagy annak egészére a munkáltató mentesítheti a közalkalmazottat a munkavégzés alól.

- *rendkívüli lemondással;*

Rendkívüli lemondással a közalkalmazott közalkalmazotti jogviszonyát akkor szüntetheti meg, ha a munkáltató

- *a közalkalmazotti jogviszonyból eredő lényeges kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlansággal jelentős mértékben megszegi, vagy*
- *olyan magatartást tanúsít, amely a közalkalmazotti jogviszony fenntartását lehetetlenné teszi.*

Az indokolásból a rendkívüli lemondás okának világosan ki kell tűnnie. Vita esetén a rendkívüli lemondás indokának valóságát és okszerűségét a közalkalmazottnak kell bizonyítania.

A rendkívüli lemondás jogát az annak alapjául szolgáló okról való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül, legfeljebb azonban az ok be-

következtétől számított egy éven belül, bűncselekmény elkövetése esetén a büntetőeljárás megindítására nyitva álló elévülési idő alatt lehet gyakorolni.

- *felmentéssel;*

A munkáltató a közalkalmazotti jogviszonyt **felmentéssel akkor szüntetheti meg**, ha

- megszűnt a munkáltatónak az a tevékenysége, amelyben a közalkalmazottat foglalkoztatták;
- az Országgyűlés, a Kormány, a költségvetési fejezetet irányító szerv vezetője, a központi költségvetési szerv vezetője vagy az önkormányzati képviselő-testület döntése alapján a munkáltatónál létszámcsökkentést, illetve átszervezést kell végrehajtani, és emiatt a közalkalmazott további foglalkoztatására nincs lehetőség;
- a közalkalmazott munkaköri feladatainak ellátására tartósan alkalmatlanná vált vagy munkáját nem végzi megfelelően;
- a közalkalmazott a felmentés közlésének, illetőleg legkésőbb a felmentési idő kezdetének napján nyugdíjasnak minősül.

A közalkalmazotti jogviszonyt **felmentéssel meg kell szüntetni**, ha a negyven év jogosultsági időt legkésőbb a felmentési idő leteltekor teljesítő női közalkalmazott kérelmezi az öregségi nyugdíjazását.

A közalkalmazotti jogviszony csak **különösen indokolt esetben szüntethető meg felmentéssel**

- ha a közalkalmazott házastársa (élettársa) nem rendelkezik önálló, legalább az országosan kötelező legkisebb munkabérnek megfelelő jövedelemmel és legalább három eltartott gyermeke van;
- ha a közalkalmazott egyedülálló, eltartott gyermeke tizennyolc éves koráig, valamint
- ha a közalkalmazott házastársa sorkatonai, illetve polgári szolgálatot teljesít.

A munkáltató a felmentést köteles megindokolni. Az indokolásból a felmentés okának világosan ki kell tűnnie, és a munkáltatónak kell bizonyítania, hogy a felmentés indoka valós és okszerű.

Ha az alkalmatlanság a közalkalmazott munkavégzésével vagy magatartásával függ össze, a felmentés előtt lehetőséget kell adni számára a vele szemben felhozott kifogások elleni védekezésre, kivéve, ha az eset összes körülményeiből következően ez a munkáltatótól nem várható el.

Ha megszűnt a munkáltatónak az a tevékenysége, amelyben a közalkalmazottat foglalkoztatták, vagy létszámcsökkentést kellett végrehajtani, vagy ha az alkalmatlanság egészségügyi ok következménye, a munkáltató a közalkalmazottat írásban tájékoztatja az iskolai végzettségének és szakképzettségének, szakképesítésének, továbbá – egészségügyi alkalmatlanság esetén – egészségi állapotának megfelelő másik betöltetlen munkakör felajánlásának lehetőségéről. A közalkalmazott a tájékoztatás közlésétől számított két munkanapon belül írásban nyilatkozik a munkakör-felajánlási lehetőség igénybevételéről. Ha a közalkalmazott a határidő leteltéig a nyilatkozattételt elmulasztja, azt úgy kell tekinteni, mintha a munkakör-felajánlási lehetőséget nem igényelte volna. A jogviszony csak akkor szüntethető meg felmentéssel, ha másik felajánlható munkakör nincs vagy a közalkalmazott az ilyen munkakörbe történő áthelyezéshez, illetve kinevezése módosításához nem járul hozzá.

A felmentési védelem fennállása szempontjából a felmentés közlésének időpontja az irányadó. Felmentés esetén a felmentési idő legalább hatvan nap, de a nyolc hónapot nem haladhatja meg. Alkalmatlanság vagy nem megfelelő munkavégzés esetén a felmentési idő harminc nap. A hatvan napos felmentési idő a közalkalmazotti jogviszonyban töltött idővel arányosan meghosszabbodik.

A munkáltató legalább a felmentési idő felére köteles a közalkalmazottat mentesíteni a munkavégzés alól. A munkavégzés alól a közalkalmazottat — a mentesítési idő legalább felének megfelelő időtartamban a kívánságának megfelelő időben és részletekben kell felmenteni.

- *rendkívüli felmentéssel;*

A munkáltató a közalkalmazotti jogviszonyt rendkívüli felmentéssel megszüntetheti, ha a közalkalmazott

- a közalkalmazotti jogviszonyból eredő lényeges kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlansággal jelentős mértékben megszegi, vagy
- olyan magatartást tanúsít, amely a közalkalmazotti jogviszony fenntartását lehetetlenné teszi.

A munkáltató köteles a rendkívüli felmentést megindokolni. Az indoklásból a rendkívüli felmentés okának világosan ki kell tűnnie. Vita esetén a rendkívüli felmentés indokának valóságát és okszerűségét a munkáltatónak kell bizonyítania. A rendkívüli felmentés jogát az annak alapjául szolgáló okról való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül, legfeljebb azonban az ok bekövetkeztétől számított egy éven belül, bűncselekmény elkövetése esetén a büntethetőség elévüléséig lehet gyakorolni.

- *azonnali hatállyal*
 - *a próbaidő alatt,*
 - *ha a közalkalmazott a tiltás vagy felszólítás kézhezvételét követő harminc napon belül az összeférhetetlenséget nem szünteti meg, vagy*
 - *a határozott idejű jogviszonyt az alábbi okok esetén:*
 - *megszűnt a munkáltatónak az a tevékenysége, amelyben a közalkalmazottat foglalkoztatták;*
 - *az Országgyűlés, a Kormány, a költségvetési fejezetet irányító szerv vezetője, a központi költségvetési szerv vezetője vagy az önkormányzati képviselőtestület döntése alapján a munkáltatónál létszámcsoökkentést, illetve átszervezést kell végrehajtani, és emiatt a közalkalmazott további foglalkoztatására nincs lehetőség;*
 - *a közalkalmazott munkaköri feladatainak ellátására tartósan alkalmatlanná vált vagy munkáját nem végzi megfelelően;*
 - *a közalkalmazott a felmentés közlésének, illetőleg legkésőbb a felmentési idő kezdetének napján nyugdíjasnak minősül.*
 - *ha a közalkalmazott a büntetlen előéletét vagy foglalkozástól eltiltás, büntetőeljárás vagy kényszergyógykezelés hatálya alatt nem állását, illetve a büntetések alóli mentesítéstől meghatározott időtartam leteltét a munkáltató fel-*

hívásától számított tizenöt munkanapon belül nem igazolja, illetve, hogy a kötelezettség elmulasztása menthető ok következménye,

- *ha az előbbi körülményeket a munkavállaló a bűnügyi nyilvántartó szerv által kiállított hatósági bizonyítvánnyal nem tudja igazolni, vagy a foglalkoztatást kizáró ok egyéb módon a munkáltató tudomására jut.*

Az utóbbi két esetben a munkáltató köteles a közalkalmazotti jogviszonyt azonnali hatállyal megszüntetni és írásban indokolni.

A munkáltató a közalkalmazotti jogviszony megszűnésekor a közalkalmazott részére **közalkalmazotti igazolást** ad. A közalkalmazotti igazolás tartalmazza

- a közalkalmazott természetes személyi azonosító adatait (név, születési név, anyja neve, születési hely, év, hónap, nap);
- a közalkalmazott társadalombiztosítási azonosító jelét, a közalkalmazott pénztártag által választott magánnyugdíj-pénztár megnevezését, címét, pénzforgalmi számlaszámát;
- a közalkalmazott munkakörét;
- a munkáltatónál közalkalmazotti jogviszonyban töltött idő tartamát;
- a harminc napot meghaladó keresőképtelenséggel járó betegség, a harminc napot meghaladó fizetés nélküli szabadság, valamint a szabadságvesztés, a szigorított javító-nevelő munka, a javító-nevelő munka, valamint a közérdekű munka tartamát;
- a szülési szabadság időtartamát;
- minden olyan, a közalkalmazotti jogviszony megszűnésének évében munkában nem töltött időt, amely alatt a közalkalmazott illetményben részesült;
- a közalkalmazott illetményéből jogerős határozat vagy jogszabály alapján levonandó tartozást, illetve ennek jogosultját, vagy pedig azt, hogy a közalkalmazott illetményét tartozás nem terheli;
- a jubileumi jutalom kifizetését és ennek időpontját;
- a közalkalmazott emelt összegű végkielégítésben való részesülését, továbbá
- a közalkalmazotti jogviszony megszűnésének módját.

2.5. Végkielégítés

Végkielégítés illeti meg a közalkalmazottat legalább három év közalkalmazotti jogviszony után, ha közalkalmazotti jogviszonya

- felmentés,
- rendkívüli lemondás,
- a munkáltató jogutód nélküli megszűnése következtében vagy
- ha a közalkalmazottal ugyanazon munkáltató legalább két alkalommal határozott időre szóló közalkalmazotti jogviszonyt létesít, és a korábbi közalkalmazotti jogviszony megszűnése, valamint az újabb közalkalmazotti jogviszony létesítésének időpontja között hat hónapnál hosszabb idő nem telt el, feltéve, hogy a jogviszony létszámcsökkenés, a kinevezésben foglalt határidő lejárt vagy amiatt szűnik meg, hogy megszűnt a munkáltatónak az a tevékenysége, amelyben a közalkalmazottat foglalkoztatták.

Nem jogosult végkielégítésre a közalkalmazott, ha felmentésére – az egészségügyi okot kivéve – tartós alkalmatlansága vagy nem megfelelő munkavégzése miatt került sor. Nem jár továbbá végkielégítés a közalkalmazottnak, ha

- legkésőbb a közalkalmazotti jogviszony megszűnésének időpontjában nyugdíjasnak minősül,
- felmentésére negyven év jogosultsági idő és a női közalkalmazott öregségi nyugdíj iránti kérelme alapján kerül sor.

A **végkielégítés összegének a felére jogosult** a közalkalmazott, ha felmentésére vagy közalkalmazotti jogviszonyának a munkáltató jogutód nélküli megszűnése miatti megszűnésére azért került sor, mert a munkáltató által felajánlott munkakörbe helyezéséhez szükséges kinevezés módosításához, illetőleg áthelyezéséhez nem járult hozzá vagy a felajánlott megfelelő munkakör elfogadásáról nem nyilatkozott, kivéve, ha a hozzájárulását alapos indokkal tagadta meg, így különösen, ha

- a felajánlott illetmény összege kevesebb a korábbi illetménye 80%-ánál,

- teljes munkaidőre szóló kinevezés esetén hat óránál rövidebb részmunkaidőben történő foglalkoztatást, illetve hat óránál rövidebb részmunkaidő esetén teljes munkaidőben történő foglalkoztatást ajánlanak fel, és utóbbi esetben a munkaidő mértékének növekedése a közalkalmazott személyes, illetve családi körülményeire figyelemmel aránytalan sérelemmel járna,
- a korábbi határozatlan idejű helyett határozott idejű közalkalmazotti jogviszonyt ajánlanak fel, vagy
- az új munkahely és a lakóhely között – tömegközlekedési eszközzel – történő oda- és visszautazás ideje naponta a két órát, illetve 10 éven aluli gyermeket nevelő közalkalmazott esetében a másfél órát meghaladja, kivéve, ha az utazási idő mértéke közalkalmazotti jogviszonyában az említett időtartamot elérte.

A **végkielégítés mértéke kétszeres**, ha a közalkalmazotti jogviszony rendkívüli lemondás folytán szűnt meg.

2.6. Önellenőrző kérdések

Milyen feltételeket támaszt a Kjt. és az Nkt. a pedagógusi jogviszony keletkezésénél?

Mit jelent a minősítés a pedagógusoknál és milyen következményei vannak?

Melyek a pedagógus munkakörben betölthető fokozatok?

Hogyan kerül megállapításra a pedagógusok illetménye?

Hogyan szüntethető meg a jogviszony?

3. Fejezet

A tanügy-igazgatás, mint szakigazgatás

Annak érdekében, hogy a tanügyi igazgatást, mint a közigazgatás egyik speciális területét kontextusba tudjuk helyezni, először röviden áttekintjük nemzetközi, valamint hazai fejlődéstörténetét. Ezt követően definiáljuk magát a tevékenységet, végezetül pedig bemutatjuk a közoktatás, köznevelés alapvető hazai normáit.

3.1. Röviden a történeti és nemzetközi előzményekről²⁸

Az oktatás eredetileg a kulturális igazgatás meghatározó ágazata, mára azonban erősen önállósodott. Kezdeti időszakára visszatekintve megállapítható, hogy az oktatással összefüggő feladatokateleinte tipikusan **egyházi** (karitatív) szervezetek, valamint kisebb mértékben a városok és uralkodók látták el. A tudás átadása szempontjából lényegében a XVII. századig az egyház monopol helyzetben volt. Az ismeretek megszerzése csak egy szűk, jellemzően az uralkodó osztályhoz tartozó kör számára volt lehetséges, a korabeli oktatás tehát alapvetően **elitképzésnek** tekinthető. Az 1600-as évektől azonban változás állt be. Egyre nagyobb igény mutatkozott az írni, olvasni tudó személyekretöbbek között pont az állami pozíciókban, nem meglepő, hogy a tanügyi terület **fokozatosan állami felügyelet alá került**. Igazi trendfordító időszaknak azonban a következő század tekinthető, amikor a növekvő állami szerepvállalás jegyében egyre több helyen fogadtak el a **tankötelezettségre** vonatkozó szabályokat. Ekkortól kezdve beszélhetünk a közoktatás **tömegesedéséről**, arról a jelenségről, amely napjainkban is tart. Ennek kiváló fokmérője, ha csak arra utalunk, hogy jelenleg a legtöbb európai országban maga az állam a legnagyobb intézményfenntartó. Az, hogy a fejlett országok mennyire komolyan ve-

²⁸ Lásd még: FICZERE Lajos – FORGÁCS Imre (szerk.): *Közigazgatási Jog Különös Rész*. Osiris, Budapest, 2006. 336-342. , valamint SZÜDI János (szerk.): *Az oktatás nagy kézikönyve*. Complex, Budapest, 2007.

szik azt, amit idehaza Szent-Györgyi Albert úgy fogalmazott meg, hogy: „*Olyan lesz a jövő, mint amilyen a ma iskolája.*”, és a társadalmi újratermelés szempontjából mennyire fontosnak tekintik az oktatásügyet, egyértelműen visszatükröződik a rá fordított költségvetési tételek nagyságán. A fejlett államokban átlagosan a GDP 5,4 %-át teszi ki az oktatási rendszer (van ahol ennek majdnem kétszeresét, pl. Svédországban, Kánadában).²⁹

Ma azonban már messze többről van szó, mint az egyes államok belügyéről. **Nemzetközi és regionális dokumentumok** bizonyítják, hogy az oktatás és nevelés kérdései – eleinte szorosan a kulturális, valamint gyermeki jogok köré épülve, majd később fokozatosan önállósodva – az ún. **gazdasági, szociális és kulturális jogok** szerves részévé váltak. Kiemelve néhányat a vonatkozó dokumentumok, valamint azok fontosabb rendelkezései közül:

- az ENSZ 1948-ban kiadott **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata** szerint például minden személynek joga van az oktatáshoz és neveléshez, továbbá tiszteletben kell tartani a szülők ezzel összefüggő jogait,
- az ENSZ 1966-ban elfogadott **Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** értelmében az oktatáshoz való jog a művelődéshez való jog részjogosítványa, egyszersmind az emberi méltósághoz való jog egyik megjelenési formája. Az elemi oktatás kötelező és ingyenes jellegének deklarálásán túl ugyancsak szól az iskolaválasztás szabadságáról,
- a **Gyermekek jogairól szóló Egyezmény**, amely 1989-ben kelt – a korábbiakkal összhangban – többek között az oktatási szintek kapcsán rögzítette az alapfok ingyenességét és kötelező jellegét, az ingyenes középfokú oktatás mindenki számára hozzáférhető jellegét, valamint a felsőfokú képzések képességek szerinti hozzáférhetőségét,

²⁹ Jelezzük, hogy a honvédelem ugyanebben az összevetésben kb. 2%-ot tesz ki. Lásd még: LAPSÁNSZKY András (szerk.) *Közigazgatási jog - Fejezetek szakigazgatásaink köréből (III. Kötet)*. Complex, Budapest, 2013. 85-114.

- az *Európai Unió Alapjogi Chartája*, amelyet 2000-ben írtak alá, lényegileg azonos elemekből építkezik, kinyilvánítva az oktatáshoz való jogot és azt, hogy a szülők a vallási, pedagógiai, illetve világnézeti meggyőződésüknek legmegfelelőbb nevelést biztosíthassák gyermeküknek.

A felsorolt államközi dokumentumok alapján kijelenthető, hogy napjainkra az oktatáshoz való jog ún. *második generációs joggá vált*, vagyis a gazdasági, szociális, kulturális jogokhoz tartozik, *alapvető emberi jognak számít*. Ugyanakkor látni kell, hogy az oktatáshoz, tanításhoz való jog *makettős jelentéssel rendelkezik*. Egyfelől magában foglalja azt, hogy megfelelő feltételek teljesülése esetén, mindenféle különösebb korlátozás nélkül bárki oktatható, illetve erre irányuló igénye esetén főszabály szerint oktatható. A jogállamiság talaján álló országok ennek érvényesülését két oldalról biztosítják:

- egyrészt *szubjektív oldalról*, ami azt jelenti, hogy az egyéni jogok védelme érdekében az államok önkorlátozást vállalnak (pl. pártatlan és reális feltételek teljesítése esetén más is létesíthet és tartat fenn köznevelési intézményt),
- másrészt pedig *objektív oldalról*, ami azt jelenti, hogy megfelelő eszközökkel biztosítják ennek az intézménynek a védelmét (pl. hatósági, bírósági eljárások keretében).

A fokozatosan kiteljesedő rendelkezések nyomán a nemzetközi közjogi dokumentumok mára nem csupán a gyermekek/tanulók *oktatáshoz/tanuláshoz való jogát* ismerik el és részesítik védelemben, hanem *az iskolaválasztás szabadságát, valamint a szülők oktatással összefüggő jogait és kötelességeit is nevesíteni szokták*.

Amennyiben kifejezetten *magyar tan- illetve oktatásügy fejlődésének* legfontosabb csomópontjaira kívánunk fókuszálni, akkor általában elmondható, hogy az illeszkedik a nemzetközi mozgásfolyamatokhoz. Hazánkban a XVII. századig szintén az egyházi irányítás volt meghatározó, ami érdemben 1777-től változott meg, amikor Mária Terézia kiadta

a *Ratio Educationis*-t.³⁰ Témánkat illetően ennek három nagyon fontos következménye lett:

- az oktatás inntől kezdve *közigazgatási területté vált*,
- elkezdődött az *állami intézményrendszer kiépülése*,
- *átfogó szabályozást* kapott a teljes tanügyi vertikum, hiszen a népoktatástól kezdve egészen az egyetemek működésével bezárólag, valamennyi fontosabb kérdést érintette.

Az oktatási terület fejlődése, fejlesztése a *kiegyezést követően* újabb lendületet kapott. Egy évvel az osztrák-magyar közjogi megállapodás után (!), az 1868. évi XXXVIII. tc. már rendelkezett a *tankötelezettségről*. 1908-tól elterjed Magyarországon az *ingyenes alapfokú oktatás*, ami nagy előrelépés, különösen akkor, ha figyelembe vesszük azt, hogy a korabeli gazdaságnak, különösen pedig a mezőgazdaságnak és a falusi közösségeknek, a gyermeki munkaerő fontos részét képezte (emiat sokszor csak négy osztályt végeztek el). Bár az intézményrendszer differenciálódott, a *nyolcosztályos népiskolák* létrehozására majdnem három évtizedet, azaz 1940-ig kellett még várni. Ezek nem voltak teljes mértékben azonosak a ma ismert nyolcosztályos *általános iskolákkal*, amelyek 1945 után honosodtak meg hazánkban.³¹

A második világháború utáni közjogi változások az oktatásügyet sem hagyták érintetlenül. Nagyarányú és minőségi változáson esett át. Az *1949. évi XX. törvény*, alkotmányi szintre emelte az oktatás kérdését (ennek részleteit lásd később), az elkövetkező évtizedekben pedig képes volt arra, hogy a kor színvonalán álló szabályozást alakítson ki, amelynek utolsó nagy vívmánya az 1985. évi I. törvény, az ún. „*integrált oktatási kódex*” volt, amely – felszámolva a korábbi ágazati oktatási törvényeket – az óvodától egészen a felsőoktatásig terjedően rendelkezett tanügyi kérdésekről, igaz, az állam kizárólagosságát megvalósítva.

³⁰Részletes feldolgozását lásd FRIML Aladár: *Az 1777-iki Ratio Edicatonis*. Kath. Közpiskolai Tanegyesület, Budapest, 1913.

³¹A folyamat eredményességét igazolja, hogy ameddig 1869-ben a férfiaknak csupán 40, a nőknek pedig mintegy 25 %-a tudott írni és olvasni, addig 1930-ra az analfabéták száma 10 %-ra csökkent a népességben belül.

A **rendszer**váltás erőteljesen átformálta a korábban egységesen kezelt oktatási szektort. 1993 óta elkülönülegymástól a köz- és felsőoktatás Magyarországon. Míg a felsőoktatásról az 1993. évi LXXX. törvény szól, addig a közoktatásról az 1993. évi LXXIX. törvény. Utóbbinak egyértelmű célja volt, hogy a lehető legközelebb vigye a szolgáltatást az igénybevevőkhöz. A decentralizáció jegyében ezt a korabeli jogalkotó úgy kívánta elérni, hogy az 1990-es önkormányzati törvénnyel összhangban a települési önkormányzatok kötelező feladata lett az alapfokú oktatásról való gondoskodás, míg a megyei önkormányzatoké a középfokú oktatási feladatok ellátása. Utóbbiakat azonban a települések önként átvállalhatták. Ma már alapvetően nem ez a helyzet, ennek részletezését a későbbiekben adjuk meg.

3.2. A tanügy-igazgatás és tanügyi jog definiálása

Bár tananyagunk elején jeleztük, hogy a közigazgatás egészére vonatkozóan nem áll rendelkezésre egységes definíció, az annak szakigazgatási területeként létező tanügy-igazgatás kapcsán ez a megállapítás nem igaz. A fentiekben kifejtettek alapján rögzíthető, hogy a tanügy-igazgatás tulajdonképpen nem más, mint **„a közoktatás/köznevelés megszervezésének, irányításának és jogi szabályozásának államilag meghatározott rendszere. Másképp fogalmazva, a közoktatással/közneveléssel összefüggő igazgatási tevékenységek összessége.”**³² A tanügyi igazgatás **„jogi lenyomata” az ún. tanügyi (másképp köznevelési) jog, ami Magyarországon a közigazgatási jog egyik önálló területe.** Ez alapján látható, hogy a felsőoktatás ebben nem tartozik bele.

A jelenlegi magyar köznevelési szektor méreteit érzékeltetendő álljon itt néhány számadat.³³ A feladat-ellátási helyek száma az elmúlt években 13500 körül mozgott, aminek majdnem felét az óvodák tették ki. A köznevelési intézmények száma tehát messze meghaladja a közigazgatási szervek számát (az előbbi mutatónál maradván, az óvodák száma majdnem pont kétszerese az önkormányzatainknak). 2013-as és 2014-es adatokat

³² Lásd Kozák András meghatározását!

³³ Forrás: KIR 2013-as adatok. http://www.kir.hu/stat13aggr/Tablak/TablaFix.aspx?tabla=k01t01&l_id=-1 (2015. július 27-i letöltés).

alapul véve mintegy 1,5 millió gyermeket/tanulót szolgáltak ki a tanügyi területen, ebből minden második általános iskolába jár. A pedagógus munkakörben foglalkoztatottak száma a 150 000-hez konvergál, amit a nem pedagógus munkakörben foglalkoztatottak kb. 50 000-es létszáma egészít ki.

3.3. A közoktatás/köznevelés alapvető jogi normái 2011 után

A közoktatási rendszer alapjainak '90-es évek eleji lerakása után a szakigazgatási terület fokozatosan stabilizálódott. Kétségtelen, hogy a rákövetkező két évtized több változást is hozott (ezeket terjedelmi okokból nem áll módunkban ismertetni), az alapmegoldás azonban – amely a közoktatás fenntartói feladatait az önkormányzatokhoz utalta – lényegében érintetlen maradt. Ebben hozott érdemi változást a **2010/11**-ben megindult közjogi rekodifikáció, aminek eredményeként az addig viszonylag stabil terület joganyaga jelentősen átalakult.

A jog számára a **norma** jelenti azt az elemi építőegységet, ami az általánosság igényével érvényesülő magatartási szabályt hordozza (pl. a tanköteles korhatár pontos kijelölésével). Megjelenési formáját tekintve ezek mindig **jogforrásokban** találhatóak, amelyeket vagy mindenkre kötelező erejű **jogszabályoknak** nevezünk, vagy ún. **közjogi szervezetszabályozó eszközöknek**, mely utóbbiak azonban, ahogy nevük is mutatja, sokkal inkább az állami munka vitelének, irányításának instrumentumai, ennél fogva tulajdonképpen nem is az állampolgárookra/ügyfelekre nézve fogalmaznak meg jogokat, illetve kötelezettségeket (részletezését lásd lentebb).

³⁴ A továbbiakban –amikor nem szükséges, hogy pontosan meghatározzuk a norma jogszabályban, vagy közjogi szervezetszabályozó eszközben kapott-e helyet – a jogforrást ezek szinonimájaként használjuk.

Anélkül, hogy túlzottan elmerülnénk a fenti elméleti kategóriákban, nézzük meg, hogy miként épül fel a hatályos köznevelési joganyag! Az áttekintés során a **jogforrási hierarchiát** követjük, azaz a magasabb szintű jogforrásoktól haladunk az alacsonyabb szintűek felé.

³⁴ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény.

3.3.1. Jogsabályok

A tanügyi joganyag meghatározó jogforrása **Magyarország Alaptörvénye**. Érdemben ez jelöli ki az oktatási, kulturális és közművelődési terület határait, valamint nevesíti az érintettek legfontosabb jogait és kötelezettségeit. Az Alaptörvény két cikke külön kiemelésre érdemes:

- a **XI. cikk** szól a **művelődéshez való jogról**, amely lényegében egy „anyajog”, azaz számos más nevesített jog, így az oktatáshoz való jog is ebből vezethető le. Az Alaptörvény rendszerében a művelődéshez való jog biztosítását garantálja, hogy az állam kötelezettséget vállal **az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatás** biztosítására, valamint ehhez szükség szerint további anyagi támogatásokat nyújt. Fontos ugyanakkor, hogy a tankötelezettség pontos életkori határait törvényi szintre utalja (lásd az Nkt. -t!),
- a **XVI. cikk** az előbbivel összhangban rögzíti, hogy a gyermekeknek joga van a megfelelő testi/szellemi/erkölcsi fejlődéshez (rögtön hozzá is tesszük, hogy ennek hiánya, veszélyeztetése jelenlegi jogrendszerünkben szabálysértést, illetve akár bűncselekmény megvalósulását is eredményezheti). Fontos kitétel továbbá, hogy az Alaptörvény biztosítja a szülők számára a gyermekük nevelésének megválasztásához való jogot, ugyanakkor kötelességükké teszi a kiskorú gondozását (taníttatását legalább a tankötelezettség felső határáig).

Rögzíthető, hogy az oktatás kérdését a jelenlegi Alaptörvény is alkotmányos közszolgáltatásnak tekinti, ugyanakkor a korábbi Alkotmány diffúz szabályaihoz képest jobban differenciál, valamint kötelességeket is hangsúlyoz.

A jogszabályok következő szintjét a kifejezetten oktatási tárgyú **törvények**, valamint **törvényerejű rendeletek** jelentik. Csupán néhányat kiemelve:

- a fent már említett Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának kihirdetéséről szóló 1976. évi 9. törvényerejű rendelet,
- A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény,
- *A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (röviden Nkt.),*
- A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény.

Hatályos köznevelési joganyagunk *ágazati kódexének az Nkt. -t tekintjük*, emiatt már itt ki kell térnünk néhány általános jellemzőjének ismertetésére, hiszen ezek nélkül valamennyi más konkrét intézménye és újítása is nehezen értelmezhetővé válna.

Az Nkt. bevezetése (hatályba lépése) fokozatosan történt, a jogalkotó 2014. október 12-vel bezárólag több lépcsőben strukturálta át a tanügyigazgatást. A *megújítás alapelvei* között szerepelt a belső hangsúlyok megváltoztatása, amit visszatükröz, hogy közoktatás helyett a továbbiakban köznevelésről beszélünk. A köznevelés közszolgáltatásként történő értelmezése közvetlenül vezetett ahhoz a nézethez, mely szerint az alapvetően állami (központi) feladat. Mindez a Magyar Állam szerepének növekedését eredményezte a tanügyigazgatásban. Végezetül fontos, hogy az Nkt. kerettörvény, tehát csak garanciális jellegű intézményeket szabályoz, további részletszabályok alacsonyabb szintű jogszabályokban kaptak helyet.

A novált köznevelési intézményrendszer *célrendszere összetett*. Rövid távon vizsgálva egyértelmű, hogy a jogalkotó az ország egész területén közel azonos, magas színvonalú oktatás és nevelés megteremtését célozta meg. Középtávon ugyanakkor az Nkt. -nak biztosítani kellene a leszakadó társadalmi rétegek felzárkózását, valamint a tehetséges gyermekek és tanulók hatékony kiválasztását és gondozását. Ez utóbbinak jelenti első lépéseit többek között az Út a tudományhoz, vagy az Útravaló Ösztöndíj-program. Végezetül hosszú távon a hatályos tanügyi törvényünknek hozzá kellene járulnia egy erős nemzeti középosztály kiépüléséhez. Természetesen ez már messze nem csak oktatási kérdés, nem csupán a köznevelési

intézmények feladata, mindenesetre jól visszatükrözi azt a jogalkotói szándékot, ami a törvény megalkotása és elfogadása során érvényesült.³⁵

A köznevelési kódex *fontosabb újításait* négy nagy csoportba rendezve ismertetjük. *Nevelési szempontból* az Nkt. szakít az értéksemlegesség korábban megdönthetetlennek tekintett követelményével. A köznevelés megújított rendszerében a jogok mellett a köteleességek szintén hangsúlyozottan jelennek meg (pl. közösségi szolgálat, határon túli kirándulások). Végül az is jól látszik, hogy az új oktatás-nevelési törvény a közösségi értékeket és értékeket preferálja az individuálisakkal szemben.

Az *oktatás oldaláról* közelítve látható, hogy a jogalkotó kifejezetten törekedett egyes oktatás tartalmak erősítésére, így pl. a testnevelés, vagy reál tárgyak arányának fokozására. A megújított joganyag megteremti az egyetemes szakmai intézményellenőrzés lehetőségét, a pedagógusok esetében pedig biztosítja az új munkarend esélytálya bevezetését.

Intézményi szempontból az elmúlt években megtörtént a köznevelés struktúrájának központosítása, nagyobb iskolacentrumok szervezése, iskolaméretezés, továbbá a kötött és finanszírozható osztálylétszám szerinti körzetesítés.

Távlatosan, azaz *munkaerő-piaci oldalról közelítve* az újdonságokhoz egyértelmű törekvés mutatkozott/mutatkozik a profiltisztításra, valamint a szakképzés megújítására, az ún. duálisképzés rehabilitációjára, ahol az oktatási intézmények és a gyakorlati helyek szorosan együttműködnek. Lényegében ide sorolható a tankötelezettség korhatárának leszállítása is, mivel így hamarabb megnyílik a lehetőség a munkaerő-piacon való megjelenésre. Végül egyértelműen ebbe a körbe sorolandó a szakképzésbe vezető Híd-programok elindítása (pl. amiatt mert nem veszik fel az illetőt középiskolába, vagy mert nem akar továbbtanulni).

Miután a hatályos joganyag úgy áll össze, hogy a jogforrások ezernyi szállal kapcsolódnak egymáshoz, nem meglepő, hogy az Nkt. -n kívül *további törvények* is vannak, amelyek ugyan nem kifejezetten a tanügyi terület kérdéseit rendezik, mégis – tipikusan valamilyen utaló szabály miatt – maguk is hordoznak oktatással összefüggő normákat. Ki-

³⁵ Vö. Nkt. Preambuluma, valamint az 1-3. §-ok.

emelendő pl: a Kjt. (amely a közalkalmazottak, így a pedagógusok jogviszonyának kérdéseit rendezi), a Ket. (ami a közigazgatási hatósági eljárásról szól), a Gyt. (a gyermekvédelmi kérdések miatt), a Mötv. (hiszen mint látni fogjuk, a települési önkormányzatok óvodákat továbbra is fenntartanak), a Ptk. (hiszen a köznevelési intézményeknek ugyanúgy lehetnek szerződéses viszonyaik, akárcsak más jogalanyoknak), vagy a Btk. (mivel pl. tanköteles korúak által/sérelmére is elkövethetőek bizonyos bűncselekmények). A felsorolás csupán példálózó jellegű, azt számos további törvénnyel lehetne kiegészíteni.

Magyarországon a jogszabályok kétfélék lehetnek. Törvények, vagy rendeletek. Eddig csak a törvényekkel foglalkoztunk, azonban jó tudni, hogy **a közigazgatás tipikus jogforrása valójában a rendelet**. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a rendeletalkotók jelentős része valamilyen közigazgatási szerv, másfelől pedig a rendelet mint jogforrás számbelileg többszörösen meghaladja a törvények számát. Nincs ez másképp a tanügyi területen sem. Néhány alapvető rendeletet említve:

- **a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról rendelkező 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet,**
- a 2014/2015. tanév rendjéről és egyes oktatási jogszabályok módosításáról szóló 35/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet,
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet.

3.3.2. Közjogi szervezetszabályozó eszközök

A jogszabályokhoz hasonlóan igen terjedelmes azoknak az irányítási normáknak a csoportja, amelyek **nem az állampolgárookra keletkeztetnek jogokat és kötelezettségeket**, hanem az állami munka vitelének rendjét szabályozzák. Miután ezek célja jellemzően az, hogy a kibocsátó a saját és az általa irányított szervek tevékenységét és cselekvési programját, valamint az általa irányított szervek szervezetét és működését szabályoz-

za, így ezek listázásafelesleges volna. Álljon itt helyette néhány oktatás-üggyel összefüggő példa:

- 39/2014. (XI. 6.) EMMI utasítás a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 22/2013. (VII. 5.) EMMI utasítás módosításáról,
- 119/2015. (VI. 9.) BVKt határozat Pályázat benyújtásáról az ártándi tagóvoda épülete felújításának támogatására.

3.4. Önellenőrző kérdések

Milyen nemzetközi dokumentumról van tudomása, amelyben oktatással kapcsolatos előírások is szerepelnek? Nevesítsen egyet és ismertesse az érintett rendelkezést belőle!

Hogy hangzik a tanügy-igazgatás definíciója?

Magyarország Alaptörvényének milyen fontosabb oktatásügyi rendelkezéseit ismeri?

Hogyan épül fel az Nkt. célrendszere?

Milyen viszonyban állnak egymással az alábbi csoportok: jogforrás, jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszköz? Tud rájuk egy-egy konkrét példát mondani?

A jegyzet hátralevő részében a köznevelési (másképp tanügyi) joganyagból kifejezetten az alábbi témakörök kerülnek áttekintésre:

- a tanügyi intézményrendszer tagozódása,
- a köznevelési jogviszonnyal összefüggő rendelkezések.

4. fejezet

A tanügyi intézményrendszer tagozódása

Intézmény alatt mi a továbbiakban az emberek között állandósult társadalmi viszonyt értjük (pl. iskola, család, pénz). A tanügyi szakág intézményei együtt adják meg azt az összetett rendszert, amely útján az oktatási/nevelésikérdéseket az állam és egyéb szereplők rendezni kívánják. Az **intézmény-rendszernek** tehát nem kizárólag állami szereplői vannak, hanem a korábban már említett paraetatikus megoldások közül is jó néhányval találkozni fogunk az áttekintés során.

A tanügyi feladatok ellátásában érintettaktorok rendszere kétféleképpen csoportosítható. Egyrészt a **tevékenységek** oldaláról közelítve, másrészt **működési/igazgatásiszintek** szerint.

4.1. A közoktatási/nevelési intézmény-rendszer megközelítése tevékenységek szerint

Amennyiben kizárólag arra fókuszálunk, hogy milyen aktusok, cselekmények sorolandók a közoktatásba, van egy szűkebb és egy tágabb megközelítés. **Szűk értelemben** kizárólag azokat a hatósági akciókat, megmozdulásokat tekintjük ide tartozónak, amelyek egyedi hatósági ügyek intézéséhez kapcsolódnak. Ezekben az esetekben a döntés szükség szerint ki is kényszeríthető. Szűk megközelítésben tehát azokat az eseteket soroljuk ide, amikor a tanügyi szerv (ez jellemzően valamilyen közigazgatási hatóság) az ügyfélre nézve:

- **jogot, vagy kötelezettséget állapít meg** (pl. a fővárosi, megyei kormányhivatal megállapítja a tanulói jogviszony létrejöttét, vagy felügyeleti bírságot szab ki),

- **adatot, tényt, jogosultságot igazol** (pl. az Oktatási Hivatal ekvivalencia-hatósággként jár el),
- **közhiteles nyilvántartást vezet**[lásd az Oktatási Hivatal által vezetett ún. köznevelési információs rendszert (KIR), vagy a jegyző által az óvodás korú gyerekekről vezetett adatbázist],
- végül ide tartozik az az eset is, amikor a tanügyi szerv **ellenőrzést végez** (pl. kormányhivatal vagy Oktatási Hivatal).

Létezik ettől egy általánosabb, úgymond **tágabb megközelítés** is, amely a fentiekén túl ide sorolja még:

- a köznevelési **szabályok megalkotását** (mindegy, hogy az az Országgyűlés, a Kormány, vagy a köznevelési tárca által történt),
- valamint a **napi szintű jogalkalmazást**, amia köznevelési intézményekben zajlik(pl. szabályzatok megújítása, fegyelmi eljárás lefolytatása).

4.2. A közoktatási/nevelési intézmény-rendszer bemutatásaszintek szerint

Bizonyos szempontból könnyebb, strukturáltabb áttekintést tesz lehetővé, ha nem az egyes cselekmények oldaláról próbáljuk rendszerbe foglalni a köznevelési területet, hanem a központból a települések felé haladva, úgymond működési szintenként (lásd a lenti ábrát).

IGAZGATÁSI SZINTEK	INTÉZMÉNYEK
Központi/irányító szint	Országgyűlés Kormány Oktatásért felelős miniszter (EMMI) Ágazati miniszterek: Belügy-, Honvédelmi, Földművelésügyi, valamint Nemzetgazdasági Miniszter Oktatási Hivatal, valamint az Állami intézményfenntartó Központ (KLIK)
Területi/végrehajtó szint	Fővárosi/Megyei Kormányhivatal Járási Hivatal
Fenntartói/működtetői szint	KLIK (megyeközpont) tankerület Települési önkormányzatok, Nemzetiségi önkormányzatok, egyházak és egyéb magánfenntartók
„Közintézeti” szint	Köznevelési intézmények

Forrás: A szerző által készített táblázat

4.2.1. Központi szervek

Az állami működés, valamint a közigazgatás központi szintjének jellemzője, hogy térben túl távol van az állampolgároktól/ügyfelektől (pl. iskolafenntartóktól), illetve szolgáltatást igénybe vevőktől (pl. diákoktól).

Emiatt már régre visszamenőleg kialakult egy olyan feladat- és munkamegosztás, amelynek lényege, hogy **a centrumban található szervek, ha csak lehet, minél kisebb mértékben foglalkozzanak egyedi ügyekkel.** Erre már csak amiatt is alkalmatlanok lennének, mert tipikusan egy működik ezekből a szervekből az egész országban. A racionalitás tehát azt diktálja valamennyi fejlett államban, hogy **a központi szervek sokkal inkább az általános (jog)szabályalkotásban, nemzetközi kapcsolatok formálásában, a szakmai irányításban, a stratégiaalkotásban és esetleg az ellenőrzésekben vegyenek részt.**

A legfőbb népképviselői szervvel kell áttekintésünket kezdenünk, mivel jogalkotó jogkörén keresztül gyakorlatilag valamennyi szakigazgatási terület, így az oktatásügy alapjait és kereteit is az **Országgyűlés** határozza meg. A kapcsolat azonnal érthető lesz, ha utalunk arra, hogy a tanügyi jog legfontosabb normáit, vagyis az Alaptörvényt, és az Nkt. -t is itt fogadták el, de elvitathatatlan a Magyar Parlament szerepe és jelentősége a mindenkor költségvetési törvény, vagy a Kjt. megalkotása miatt is. Arról nem beszélve, hogy az Országgyűlés ellenőrző szerve, az **Állami Számvevőszék** bármely költségvetési szervnél tarthat ellenőrzést, valamint az **Alapvető Jogok Biztosa**, aki nem csak tanügyi visszasságok esetén kezdeményezheti azok megszüntetését, de jogszabályváltozások esetén is gyakran tesz szakmai javaslatokat, esetleg kezdeményezi az Alkotmánybíróság eljárását.³⁶

Az elmúlt években Magyarországon a legtöbb jogszabály-előterjesztés a közigazgatás csúcsszervétől, a **Kormánytól** érkezett. Ez nem meglepő, ha visszagondolunk a jegyzet elején írtakra, tehát arra, hogy milyen kiterjedt és tagolt szervezet és jelentős személyi állomány dolgozik a Kormány keze alá. Az előkészítésen és végrehajtáson túl azonban nem szabad elfelejteni, hogy a Nemzeti Alaptantervet, valamint az Óvodai Nevelési Országos Alapprogramját ugyancsak a Kormány fogadja el rendeletben.

³⁶ Lásd pl. a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatot, valamint az Alapvető Jogok Biztosának honlapját:

http://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Jelent%C3%A9s+a+k%C3%B6znevel%C3%A9si+t%C3%B6rv%C3%A9ny+m%C3%B3dos%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1val+kapcsolatban+6010_2014/8879dc11-0f1e-4bef-9226-eca6ba9740ad;jsessionid=27B946E51F8AC97ECE24DA59CB315D8B?version=1.1
(2015. július 20-i letöltés).

A Kormányon belül a tanügyi, oktatási kérdésekért felelős tárcavezető jelenleg az **Emberi Erőforrások Minisztere** (EMMI), akinek munkaszervezetén, tehát a minisztériumon belül a Köznevelésért Felelős Államtitkárságot kell kiemelni. A szaktárca feladatai között megtaláljuk a szakmai irányítást és ellenőrzést, a fenntartói jogosítványok gyakorlását, az oktatási jogok biztosának, valamint az Országos Köznevelési Tanácsnak a működtetését.³⁷

Azonban a jelenlegi kormányzati struktúrában más **ágazati minisztereknek** is vannak tanügyi feladataik. Miután ennek felsorolása rendkívül terjedelmes volna, ráadásul a konkrét teendők folyamatosan változnak, néhány példával illusztráljuk feladataikat. Általában mindegyik szakminisztérium, amelynek van valamilyen képző intézménye, saját szakterületének megfelelően szakmai és/vagy fenntartói irányítást gyakorol a köznevelési intézmény irányába. A Honvédelmi Minisztérium például a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium fölött, a Belügyminisztérium a Szegedi Rendészeti Szakközépiskola fölött, a Földművelésügyi Minisztérium pedig többek között a Pápai Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakközépiskola kapcsán.³⁸

Külön kiemelendő a Nemzetgazdasági Minisztérium, amely a **szakképzés megújítása** jegyében nagyságrendileg 500 oktatási intézményt vett át az Állami Intézményfenntartó Központtól. Ezzel párhuzamosan a tárca létrehozta a Szakképzési és Felnőttképzési Hivatalt, amely az átvett köznevelési intézményekből 44 **szakképzési centrumot** alakított. A megoldás lényege, hogy a kisebb iskolák a nagyobb szakképzési intézmények tagjegységeként (tagintézményeként) működnek tovább, így jönnek létre az egyes centrumok. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a 2016/17-es tanévtől kezdve a szakközépiskolák várhatóan szakgimnáziumokká, a szakiskolák pedig szakközépiskolákká alakulnak.

A központi szinten, de már a minisztériumok alatt, azok tehermentesítésére működnek a **központi hivatali** jogállású államigazgatási szervek, amelyek mindig valamelyik szakigazgatási területhez kapcsolódnak. Témánkat illetően két ilyen kell megemlíteni. Az egyik az **Oktatási Hivatal (rö-**

³⁷ További feladatainak felsorolását lásd Nkt. 79-81. §-ok között.

³⁸ A katonai és rendvédelmi intézmények kapcsán a törvény sajátos szabályokat fogalmaz meg a 36. §-ban.

viden OH), a másik az Állami Intézményfenntartó Központ. Előbbi kifejezetten hatósági feladatokat lát el, hogy ezzel ne a miniszternek és a minisztériumnak kelljen foglalkoznia. Emiatt van az, hogy a Köznevelési Információs Rendszer vezetése, valamint másodfokú hatóság feladatok ellátása ennek a központi hivatalnak a feladatai közé tartozik.

A **Klebersberg Intézményfenntartó Központ**(röviden KLIK) amiatt jött létre, mert a jogalkotó 2010/11-ben úgy döntött, hogy az eredetileg településekhez és megyékhez tartozó (oktatási, szociális és egészségügyi) fenntartói feladatokat előbb a Megyei Intézményfenntartó Központokhoz, majd onnan a köznevelési intézményeket a KLIK-hez és nem állami fenntartókhoz, jelenleg pedig – ahogy azt a szakképzés kapcsán fentebb láttuk – szakminisztériumokhoz utalta. A KLIK feladatköre tehát nem konkurál az OH feladataival, hanem kiegészíti azokat. A jelenlegi tanügyi-rendszerben a KLIK gondoskodik többek között az állami fenntartású köznevelési intézményekkel kapcsolatos szervezés, igazgatás, fejlesztés, személyügyi és koordinációs, valamint gazdasági feladatokról. Ez nagyon kiterjedt tevékenység, mivel közel 6000 intézményt érint, aminek nagyjából felénél a fenntartás mellett a működtetés is az Állami Intézményfenntartóra hárul (a kettő közötti különbséget lásd később). Az infrastrukturális kérdéseken túl a pedagógus-utánpótlás biztosítására Klebersberg képzési ösztöndíjprogram indult, aminek célja a motiválás, biztos álláshely garantálása.

4.2.2. Területi szervek

A tanügyi, oktatási kérdéseket nem lehetne kizárólag a központi szervek útján kezelni. A központi államigazgatási szervek emiatt jellemzően területi (ún. dekoncentrált) szerveket hoznak létre, amelyek nekik alárendelten működnek, elsődleges feladatuk pedig a végrehajtás, az egyedi ügyekkel való foglalkozás. Ma alapvetően három szervet sorolunk ide:

- egyrészt a **Fővárosi, Megyei Kormányhivatalokat**, amelyek a Kormány általános hatáskörű területi államigazgatási szerveiként oktatási feladatokkal is foglalkoznak (pl. hatósági ellenőrzések tartása, vagy szülői kérelemre tanulói jogviszony létrejöttének megállapítása). Mivel a kormányhivatalok hatásköre meglehető-

sen széles, emiatt más kérdésekben is kapcsolatba kerülhetnek köznevelési intézményekkel, így pl. népegészségügyi, járványügyi, munkabiztonsági ellenőrzések apropóján,

- a kormányhivataloknak ugyancsak vannak kihelyezett szervei, ezek a **járási (fővárosban kerületi) hivatalok**. A hatályos szabályok szerint itt vezetik a tankötelesek nyilvántartását, igazolatlan mulasztás esetén szabálysértési feladatokat látnak el és kötelezhetnek szakértői vizsgálaton való megjelenésre,
- a KLIK, mint központi hivatal feladatainak területi/települési megvalósításában neki alárendelt egységek, ún. **tankerületek** vesznek részt. A tankerületi rendszer harmonizál a járási beosztással, emiatt összesen 198 dekoncentrált egysége van a központi hivatalnak. Miután azonban vannak olyan köznevelési intézmények, amelyek kérdései nem kezelhetők a mesterséges járási határok mentén (pl. kollégiumok), ezek fenntartását a megyeszékhelyen működő tankerülethez, az ún. megyeközpont tankerülethez koncentrálták a döntéshozó.³⁹

4.2.3. Fenntartók⁴⁰ és működtetők a köznevelésben⁴¹

Annak ellenére, hogy az elmúlt években a kormányzat az alap- és középfokú oktatás feladatainak zömét állami hatókörbe vonta, a **települési önkormányzatoknak** (figyelem, csak ezeknek, a megyeieknek már nem!) mind a mai napig van kötődése a területükön működő köznevelési intézményekhez. **A hatályos önkormányzati törvényünk kiemeli az óvodákat az államilag fenntartott intézmények sorából és úgy rendelkezik, hogy azok fenntartása kötelező települési feladat.**⁴² A részletektől eltekintve utalunk arra, hogy a megvalósítás módja többféle lehet. A nagyobb, erősebb önkormányzatok ezt képesek önállóan elvégezni, saját intézményt

³⁹ Kivéve, ha nem állami fenntartó köznevelési szerződéssel átveszi azt. Részleteit lásd lentebb.

⁴⁰Nkt. 4. § 9. pont.

⁴¹ A kérdést más tantárgyak is érintik, emiatt mi csak a legfontosabb megállapításokra szorítkozunk áttekintésünkben.

⁴² Mötv. 13. § (1) bek. 6. pont.

alapítanak. Van azonban arra is lehetőség, hogy több önkormányzat együtt, ún. társulásban tegyen eleget kötelezettségének. Végül lehetséges, hogy az önkormányzat „kiszervezi” a feladatot, köznevelési szerződést köt valamelyik lentebb részletezett civil/non-profit szervezettel. Fontos kiemelni, hogy ez azonban ***nem mentesíti az önkormányzatot a feladat-ellátási kötelezettsége alól azon gyermekek/tanulók esetében, akiket szüleik nem kívánnak világnézetileg elkötelezett intézménybe járatni.***⁴³ Ebben az esetben tehát marad a két fenti megoldás valamelyike.

Miután a ***tankerületek fenntartásában levő köznevelési intézmények*** mindegyike valamelyik település területén található, a jogalkotó úgy döntött, hogy annak ellenére, hogy az Állam magához vonta ezeket az intézményeket, bizonyos teendőket mégis meghagy a településeknél. Ennek hátterében az a megfontolás áll, hogy legtöbbször az ingatlanok tulajdonosa eleve a helyhatóság, aki egyes kérdéseket könnyebben és gyorsabban el tud intézni, mint a tankerület. A jelenlegi megoldás úgy néz ki, hogy 3000 fő fölött a települések kötelesek a saját tulajdonukat képező, illetve a KLIK által fenntartott intézmények kapcsán ún. ***működtetői feladatokat*** ellátni. 3000 fő alatti lakosságszám esetén ezt önként vállalhatják, aminek elmaradása esetén a működtetésről is a KLIK gondoskodik.⁴⁴ A működtetés lényege az ingó és ingatlan vagyon karbantartása, állagmegóvása (lényegében a tárgyi feltételek biztosítása), amibe azonban a fejlesztés már nem tartozik bele, hiszen az az állami fenntartó feladata.⁴⁵

Végül emlékeztetünk arra, hogy az önkormányzati adminisztrációnak, jelesül a ***jegyzőnek*** ugyancsak vannak oktatás-nevelési teendői. Ilyen többek között a rendkívüli szünet elrendelése, vagy az óvodás gyermekekről vezetett nyilvántartás naprakészen tartása.

Ahogy arra korábban utaltunk, köznevelési szerződéssel nem közigazgatási szervek ugyancsak fenntartókká válhatnak. Ezzel a megoldással le-

⁴³ Lásd LAPSÁNSZKY: *i. m.* 100.

⁴⁴ A Debreceni Tankerület például 2014-ben 23 általános iskola, 2 speciális iskola, 4 gimnázium, 2 kollégium, valamint 1 nevelési tanácsadó vonatkozásában látott el fenntartói feladatokat, amelyek közül 1 általános iskola esetében működtető is volt (az intézmények átadása előtt további 15 szakiskola esetében ugyancsak fenntartó és működtető volt).

⁴⁵ Az óvodák esetében pedig lényegében nem merül fel a kérdés, mert ahogy látni fogjuk, ott a fenntartás és a működtetés nem válik el egymástól.

hetségessé válik a feladat mozgatása, amivel a közelmúltban több **nemzetiségi önkormányzat** (pl. Grassalkovich Antal Német Nemzetiségi és Kétnyelvű Általános Iskola), valamint **egyház** élt (pl. Fóti Római Katolikus Egyházközség Gondviselés Óvodája). A nemzetiségi (korábbi kisebbségi) önkormányzatok kapcsán kiemeljük, hogy bár az **oktatás nyelve** főszabály szerint valamennyi oktatási intézményben a magyar, a nemzetiségi intézményekben, illetve a két tanítási nyelvű intézményekben ettől el lehet térni. Az egyházakat illetően pedig jó tudni, hogy azok világnézetiileg elkötelezettek lehetnek. Ez markáns eltérés az állami fenntartású intézményekhez képest, mert bár ott ugyancsak van erkölcsstanóra, illetve fakultatív hitoktatás, mégis alapvető elvárás a **világnézeti és vallási semlegesség, a tárgyilagos és többoldalú információszolgáltatás**.

Az oktatás területén a markáns állami és önkormányzati jelenlét senkit ne tévesszen meg. Mind a mai napig szép számmal találni **magánfenntartókat**. Vannak olyan országok, ahol a 20-25 %-ot is meghaladja arányuk (pl. Írország, Hollandia).⁴⁶ Az Alaptörvényből levezetett oktatáshoz való jogot a korábbi megoldáshoz hasonlóan a mostani Nkt. úgy közelíti meg, hogy a megfelelő jogi és gazdasági feltételek teljesítése esetén **jogi személyek** (pl. Piarista Iskolaépítő és Fenntartó Nonprofit Kft.) éppúgy létrehozhatnak és fenntarthatnak képző intézményeket, ahogy **alapítványok** (lásd többek között a Humánus Alapítványi Általános Iskolát), **egyesületek** (pl. TIT Szakközépiskola), **közhasznú alapítványok** (ahogy Baján a Bólyai János Szakközépiskolát) vagy **felsőoktatási intézmények** (pl. Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma).⁴⁷ Magyarországon **külföldi államok** szintén működtethetnek képzőhelyeket (pl. Oroszországi Föderáció Magyarországi Nagykövetség Mellett Működő Általános Iskola és Gimnázium). A szabályozásba az is beleférne, hogy akár **természetes személyek** legyenek fenntartói egy-egy iskolának, azonban a KIR tanúságaszerint jelenleg ilyenre nincs példa, aminek elsősorban finanszírozási okai vannak.

A nem állami/önkormányzati fenntartók által nyújtott szolgáltatások sokszor kifejezetten valamilyen specifikus módszer alkalmazását jelentik (pl. Waldorf-iskolák). Mivel Magyarországon **szabad iskolaválasztás** érvé-

⁴⁶ Vö. FICZERE – FORGÁCS: i. m. 337.

⁴⁷ Lásd az Nkt. elkülönült rendelkezéseit a 31-35/B §-ok között.

nyesül, a szülők és gyermekeik maguk döntenek el melyik intézményt választják.

4.2.4. A köznevelési intézmények, mint közintézetek speciális szabályai

A tananyag korábbi fejezetében érintettük, hogy a közigazgatási jogban a köznevelési intézmények közintézetnek minősülnek. A közintézeteket az különbözteti meg más paraetatikus szervektől, hogy:

- *olyan állami/önkormányzati/egyéb fenntartású szervekről van szó,*
- *amelyek irányítása osztott,*
- *humán közszolgáltatást nyújtanak,*
- *és szolgáltatásaik ingyenesek, vagy kedvezményesek az igénybevevők számára.*

Ami ebből a levezetésből kifejtést igényel az két dolog. Elsőként az ún. osztott irányítás konstrukciója, másodsor pedig a humán közszolgáltatás, mint kifejezés.

Az *irányítás*, ami szervezetek közötti viszonyt leíró közigazgatási terminus, leginkább úgy ragadható meg, mint *meghatározó befolyás gyakorlása az irányított viszonyaira*. A közigazgatási szervek esetében ez jellemzően hierarchikus viszonyok mentén létezik (pl. az EMMI irányítja a neki alárendelt területi szerveket, tankerületeket, gyermekvédelmi igazgatóságokat stb). Tekintettel arra, hogy a közintézetek nem közigazgatási szervek, a feléjük mutató irányítási viszonyok másként alakulnak. *Elkülönül egymástól az ún. szakmai, valamint a szervi (másképp fenntartói) irányítás*. Előbbi szakkérdések megoldásának, rendezésének keretében szolgál azért, hogy azokat országosan egységesen intézzék minden intézményben, és tipikusan az oktatásért felelős miniszter határozza meg (pl. a tanév rendje, vizsgarend, értékelési szempontok). Utóbbi az esetről-esetre eltérő körülmények között felmerülő hétköznapi kérdésekkel függ össze, és mindig a fenntartó gyakorolja (pl. intézmény átszervezése, név és költ-

ségvetés meghatározása, vagy vezető megbízása).⁴⁸ Egy egyszerű példával szemléltetve, ha van egy óvoda, akkor annak szakmai irányítását az EMMI, szervei irányítását pedig az óvodát fenntartó önkormányzat, vagy egyéb fent taglalt nem állami szervezet (nemzetiségi önkormányzat, egyház, stb.) gyakorolhatja.

Áttérve a humán közszolgáltatások értelmezésére, a közösség (ez lehet az ország vagy egy település lakossága) számára szervezett és nyújtott szolgáltatások vagy *reál (másképp materiális)*, vagy *humán* közszolgáltatások lehetnek. Előbbiek jellemzően tárgyasultak, például ilyen a tömegközlekedés, vagy a közvilágítás, ahol komoly infrastrukturális háttér szükségeltetik a megvalósításhoz. Természetesen bizonyos mértékű ingó és ingatlan vagyon és infrastruktúra kapcsolódik a humán közszolgáltatásokhoz is (iskolaépület, padok), ezeknél azonban *az intézményekben zajló immateriális tevékenység a meghatározó*. Míg pl. egészségügyi intézményekben a gyógyítás/gyógyulás, addig a köznevelési intézményekben *a tudás és képességek, viselkedési minták átadása/számonkérése*.

A közintézetek általános jellemzése után fordítsuk figyelmünket kifejezetten a köznevelési intézmények *belső viszonyai* felé. Láthattuk, hogy működésük nem parttalan, ugyanakkor aszerinti és szakmai irányítás elsősorban csak a kereteket fekteti le. Azt tartalommal az egyes óvodák, iskolák, kollégiumok, stb. fogják megtölteni. A köznevelési intézmények nem minden egyes cselekményükben vannak alárendelve az irányító szervnek. *Szakmai tekintetben bizonyos korlátozásokkal ugyan, de autonómiával* rendelkeznek.⁴⁹ A köznevelési kódex egyik kulcsfontosságú alapelve ezért az, hogy szakmai kérdésekben a felelősséget viselő szakemberek döntenek, amit laikusok nem bírálhatnak felül. Ez tükröződik vissza az *alapvető belső működési dokumentumok* elfogadásánál is,⁵⁰ hiszen a nevelőtestület/szakalkalmazotti értekezlet fogadja el az intézmény működési szabályait, valamint belső és külső kapcsolatait meghatározó *Szervezeti és Működési Szabályzatot* (SZMSZ) éppúgy, mint a *házi rendet*, amely a jogok és kötelességek gyakorlásának módját adja meg, életrendet, az elvárt viselkedés szabályait részletezi. Lényegében tehát

⁴⁸ Részletezését az Nkt. a 83. §-ban adja meg.

⁴⁹ Vö. FICZERE – FORGÁCS: i. m. 347.

⁵⁰ Nkt. 25-26. §.

belső normákat állapít meg.⁵¹ Itt kell még szót ejteni a **pedagógiai programról**, amit szintén a nevelőtestület fogad el (és az intézményvezető hagyja jóvá, valamint a fenntartó egyetértése is szükséges, amennyiben az rá nézve többletkötelezettségekhez vezet). A dokumentum a nevelő és oktató munka rendjéről szól.

Aköznevelési intézmény **önálló jogi személy**. Ez azt jelenti, hogy önálló szervezettel és költségvetéssel rendelkezik, saját neve alatt szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket, tehát pl. szerződéseket köthet. Ez alól egy nagy kivétel létezik jelenleg, ez pedig a KLIK által fenntartott intézmények csoportja, amelyek tulajdonképpen önállótlan telephelyekként funkcionálnak.

Látszólag a köznevelési intézmények homogén csoportot alkotnak, ez a feltételezés azonban árnyalásra szorul. Az Nkt. ugyan érdemben nem változtatott a már meghonosodott típusokon (pl. **óvoda, általános iskola, gimnázium, kollégium, pedagógiai szakszolgálat, pedagógiai-szakmai szolgáltatás**),⁵² azonban rögzítette, hogy új központi műhely nem létesíthető, valamint bevezette a gyakorló pedagógiai szakszolgálat típusát. További változás, hogy a korábbi elnevezést lecserélve, immár alapfokú művészeti iskolákról szól a jogszabály.

Bármelyik intézményről legyen szó, az alapításnak van egy nagyon fontos előfeltétele, ez pedig a **nyilvántartásba vétel**. Jelenleg ez differenciált rendben valósul meg. Amennyiben az alapító (fenntartó) költségvetési szerv (pl. valamelyik minisztérium, vagy egy állami egyetem), akkor a **Magyar Államkincstárnak** kell bejegyeznie. Amennyiben azonban a KLIK-ről van szó, akkor az **Oktatási Hivatal** jár el. Minden további esetben (pl. egyház, jogi személy, alapítvány) az **illetékes kormányhivatalhoz** kell fordulni. Ebben az esetben ráadásul meg kell vizsgálni azt is, hogy az alapítás összhangban van-e a fővárosi/megyei feladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és köznevelés-fejlesztési tervben foglaltakkal.⁵³

⁵¹ Megjegyezzük, hogy ezekhez ki kell kérni az óvoda/iskola/kollégiumi szék és iskola/kollégiumi diákönkormányzat véleményét. A fenntartó véleményét csak abban az esetben, ha rá nézve a dokumentum kötelezettséget tartalmaz.

⁵² Lásd a törvény 7. § (1) bekezdését.

⁵³Nkt. 21. § (2) bek. A terv elkészítésének folyamatát, tartalmát más tárgyak részletezik, így erre jegyzetünkben külön nem térünk ki.

Az intézmény-alapítás mindig társadalmi igényekre reagál, ugyanakkor komoly költségvonzata van. A kiszámíthatóság, valamint a felelősségteljes működés érdekében a jogalkotó szigorú szabályokat fogalmaz meg. Ennek egyik eklatáns példája az Nkt. 89. § (1) bekezdésben jelenik meg, ahol a jogalkotó rögzíti, hogy **azon a településen, ahol legalább nyolc óvodáskorú vagy nyolc alsó tagozatos korú gyermek rendelkezik lakóhellyel és a demográfiai adatok alapján feltételezhető, hogy ez a létszám legalább három évig fennmarad**, továbbá ha a szülők ezt igénylik, óvoda esetében a települési önkormányzat, alsó tagozat esetében a települési önkormányzat kezdeményezésére az Állami Intézményfenntartó Központ az Oktatási Hivatal tájékoztatása mellett gondoskodik a feladat helyben történő ellátásáról.⁵⁴

4.3. Önellenőrző kérdések

A tanügy-igazgatási rendszernek milyen szintjeit tudja elkülöníteni? Társítson mindegyikhez egy-egy konkrét szervet is!

Ki/mi lehet ma köznevelési intézmény fenntartója? Soroljon fel legalább három kategóriát!

Van-e különbség fenntartó és működtető között?

Hogyan definiálná a közintézetet?

Mi az alapvető különbség az SZMSZ, a házirend és a pedagógiai program között?

⁵⁴LAPSÁNSZKYI. m. 114.

5. fejezet

A köznevelési/tanulói jogviszonnyal összefüggő tanügyi rendelkezések

5.1. A jogviszony alanya, tárgya, tartalma, létrejöttének és megszűnésének esetei

A jogviszony jogilag szabályozott társadalmi viszony. A közigazgatás számos formáját ismeri a jogviszonyoknak. Vannak pl. **szuprematív** viszonyok, amikor az egyik fél erőteljesebb, meghatározóbb pozícióban van, mint a másik (ilyennek tekintjük a hatóság és ügyfél kapcsolatát, pl. amikor a megyei kormányhivatal nyilvántartásba vesz egy iskolát). Vannak továbbá **irányítási** viszonyok (lásd a szakmai és szervi irányításnál írtakat), végezetül az azonos helyzetben levők között ún. **mellérendeltségi** jogviszonyok jöhetnek létre (pl. települési önkormányzatok között, vagy az általuk működtetett óvodák tekintetében). *A köznevelési intézmények, miután nem közigazgatási szervek, sajátos, egyes elemeiben a szuprematív jogviszonyhoz közelítő, de azzal semmiképpen nem azonos jogviszonyban állnak a gyermekekkel, tanulókkal, ahol az intézmény többletpozícióban van.*

A köznevelési jogviszony építőelemeit vizsgálva megkülönböztethetjük annak alanyát, tárgyát és tartalmát. Az oktatás-nevelési intézmény jogviszonya kétoldalú. **Alanya** egyik oldalon a gyermek/tanuló (mint szolgáltatást igénybe vevő), míg másik oldalona köznevelési intézmény, amely szolgáltatóként jelenik meg. A jogviszonyok **tárgya** mindig valamilyen emberi, az alanyok által kifejtett magatartás. Jelen esetben a tanulmányokkal kapcsolatos magatartások összessége, alapjában véve immateriális tevékenység, ami az intézmény oldaláról a tudás/képességek, készségek átadása, míg a diákok oldaláról a tanulás. A jogviszony **tartalma** nem más, mint a feleket megillető jogok és kötelezettségek összessége. Ezek nagyrészt az Nkt. -ből, valamint az adott közintézmény rendjéből ismerhetők meg (pl. biztonságos és egészséges környezethez való jog,

mások emberi méltóságának tiszteletben tartása, stb. részletezését lásd lentebb).

A gyermek óvodába/iskolába adása, tehát köznevelési jogviszony létesítése – az oktatás fokozatos kiszélesítése nyomán – napjainkra nem kizárólag egy-egy család belügye. A nemzetközi dokumentumok, az Alaptörvény és a többi norma is a neveltetés szabad megválasztása mellett kötelezővé teszi a gyermek oktatásáról való gondoskodást, szellemi fejlődésének és kiteljesedésének lehetővé tétele érdekében. Nem véletlen, hogy a magyar jogrendszer az *óvodába járási kötelezettség*, valamint a *tankötelezettség* kapcsán több fontos szabályt is megfogalmaz.

Főszabályként rögzíthető, hogy a gyermek *harmadik életévétől tankötelezettségének kezdetéig jár óvodába*.⁵⁵ Amennyiben indokolt, *az óvodai nevelésben való részvétel alól a jegyző* (egyházi és magánfenntartó esetén a fenntartó) *felmentést adhat*, ennek azonban szigorú feltételei vannak, ahol a család kérésén túl a védőnő, valamint az óvodavezető egyetértésére is szükség van. Másik helyen a törvény ezt azzal egészíti ki, hogy az óvoda elhagyásának felső életkori határát szükség esetén *szakértő bizottság kitolhatja 1 évvel*.⁵⁶ Azért, hogy a gyermek lehetőleg saját lakókörnyezetében juthasson hozzá a szolgáltatáshoz és amennyiben nem muszáj, a családnak se jelentsen aránytalan nehézséget az intézménylátogatása, a jogalkotó elrendelte, hogy *a gyermeket elsősorban abba az óvodába kell felvenni, átvenni, amelynek körzetében lakik, vagy ahol szülője dolgozik*.⁵⁷ Jelenleg az óvodába járás háromféleképpen teljesíthető. Köznevelési *intézményben, vagy ún. családi napköziben, különleges esetekben pedig fejlesztő nevelésben*.⁵⁸

A jelenlegi tanügyi rendelkezések a tankötelezettség határait a gyermek fejlettségének és életkorának figyelembe vételével állapítják meg. **Kezdet:**

⁵⁵ Bizonyos feltételek teljesülése mellett lehetséges, hogy ettől korábban, már akkor óvodába járjon, ha a harmadik életévét a felvételétől számított fél éven belül betölti.

⁵⁶Nkt. 45. § (2) bek.

⁵⁷Nkt. 49. § (2) bek.

⁵⁸Nkt. 8. §.

- *főszabály szerint abban az évben van, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, de legkésőbb az azt követő évben válik tankötelessé,*⁵⁹
- *ha a gyermek az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget korábban eléri,* a kormányhivatal a szülő kérelmére szakértői bizottság véleménye alapján engedélyezheti, hogy a gyermek hatéves kor előtt megkezdje tankötelezettségének teljesítését,
- mivel a követelmények teljesítése, a gyermek, tanuló sikeres előrehaladása csak megfelelő szellemi és biológiai fejlettség elérése mellett garantált, emiatt sajátos nevelési igény esetén a fenti szabálytól el lehet térni, és a gyermekeket **5. életévtőlfejlesztő nevelésbe** lehet venni.

A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti(fejlesztő nevelés-oktatásetén amelyben a 23. életévét betölti).⁶⁰A tankötelezettség teljesítése történhet *iskolába járással, vagy magántanulóként, illetve egyéni fejlesztéssel.*⁶¹Valamivel később az Nkt. azt is rögzíti, hogy az általános iskola köteles felvenni/átvenni azt a tanköteles tanulót, aki életvitelszerűen az általános iskola körzetében lakik.⁶²

Ahhoz, hogy az óvodás-korú, illetve tanköteles gyermek/tanuló jogviszonya jogilag létrejöjjön, születnie kell egy ún. „**közüntézet**i aktusnak”. Ez lényegében nem más, mint a felvételtől/átvételtől rendelkező döntés, amelynek alapja a jelentkezés, amiről az intézmény vezetője dönt. Fontos tudni, hogy az **óvodai felvétel bármikor kérhető**, túljelentkezés esetén bizottság dönt. **Középfokú iskolákban, valamint kollégiumokban a jogvi-**

⁵⁹Nkt. 45. § (2) bek.

⁶⁰A tankötelezettségi korhatár nemzetközi összevetését lásd: ISTENES Mónika – PÉCELI Melinda: Tankötelezettségi korhatárok nemzetközi összehasonlításban. *Iskolakultúra*, 2010/4.3-22.

⁶¹Nkt. 45. § (5) és (7) bek.

⁶²Nkt. 50. § (6) bek.

szonynak tanulmányi előfeltételeket is megállapíthatnak(pl. középiskolában írásbeli felvételi vizsga, vagy alkalmassági vizsga szervezhető).⁶³

A köznevelési (lényegében óvodai elhelyezés, tanulói, illetve kollégiumi tagsági) jogviszony különböző okokból kifolyólag érhet véget, melyek mindegyikét nem tudjuk ehelyütt végigvenni. Utalunk ugyanakkor arra, hogy különbséget kell tennünk ***atörvény erejénél fogva bekövetkező automatikus megszűnési okok***, valamint ***a mérlegelésen alapuló megszűnethetőségi lehetőségek*** között.⁶⁴

Megszűnik többek között a(z):

- másik intézménybe történő átvétellel (ezt egyébiránt az intézmények közötti átjárhatóság is alátámasztja),
- utolsó évfolyam elvégzését tanúsító bizonyítvány kiállításával (vagy ha óvodáról beszélünk, akkor felveszik egy iskolába),
- nem tanköteles bejelenti kimaradását (óvodás esetében a jegyző engedélyezi azt a szülő kérelmére),
- fizetési hátralék esetén (fontos ugyanakkor tudni, hogy tankötelessel és hátrányos helyzetével szemben ez nem alkalmazható),
- intézmény jogutód nélkül megszűnése miatt.

Megszűnhetpl:

- igazolatlan mulasztás miatt (tankötelessel szemben nem vezethet erre az eredményre, ugyanakkor szabálysértési alakzat megvalósulhat, ami miatt eljárás indítható),
- kizárásról rendelkező fegyelmi határozat alapján,
- az iskola egyoldalú nyilatkozata nyomán (ennek azonban előfeltétele, hogy az illető ne legyen tanköteles és ugyanannak az évfolyamnak a tagja).

⁶³ A jogviszony fennállását egyébiránt hatósági igazolvány tanúsítja, amit diákigazolványnak nevezünk.

⁶⁴Nkt. 53. §.

lyamnak a tanulmányi követelményeit második alkalommal sem teljesítette),

- amennyiben nem magyar állampolgár külföldre távozik.

5.2. Jutalmazás és fegyelmezés a köznevelési intézményben. A kártérítés szabályai

A köznevelési jogviszony tartalmát jelentő jogok és kötelezettségek teljesítése/gyakorlása, a pedagógusoktól, tanulóktól és szülőktől elvárt magatartás tanúsítása a köznevelési **intézmények rendeltetésszerű működésének egyik fontos előfeltétele**. Amennyiben kifejezetten a gyermekek, tanulók oldaláról közelítjük meg a kérdést, a közintézetben követendő normák betartása jutalmazást, azok megsértése pedig szankciót vonhat maga után.

A **jutalmazás**, mint pozitív visszacsatolás, tulajdonképpen az „intézmény belügye”.⁶⁵ A gyermeket, a tanulót a tőle elvárhatónál jobb teljesítményéért jutalmazni kell. Az írásbeli dicséret, könyvjutalom, vagy kitüntetés mind ebbe a körbe sorolható. Konkrét fajtái a pedagógiai programból, valamint az intézmény házirendjéből ismerhetők meg.

A felelősségnek a köznevelési jog két variánsát ismeri.⁶⁶ Az egyik a fegyelmi felelősség, a másik kártérítési felelősség. **Fegyelmi felelősség megállapításának mindig valamilyen vétke (tehát szubjektív viszonyulást, szándékosságot, vagy gondatlanságot feltételező) és súlyos kötelességszegés (ennek megítélése a fegyelmi jogkör gyakorlójára hárul) esetén van helye** (pl. nem megengedett mobiltelefon-használat, a tanítási munkához nem szükséges és balesetveszélyes tárgyak bevitele az iskolába)⁶⁷. Fontos annak hangsúlyozása, hogy amennyiben a tanuló által elkövetett cselekmény nem a köznevelési jogviszonyának megsértésével függ össze (pl. bolti lopás), az már **más eljárás** tárgyát képezi.

⁶⁵Nkt. 58. § (1) bek.

⁶⁶ Részleteit lásd a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 53-61. §-okat.

⁶⁷Nkt. 58. § (3) bek.

A fegyelmi eljárás kapcsán – figyelemmel a terjedelmi korlátokra – csak a legfontosabb jellemzőket emeljük ki. Eszerint az eljárás megindításának **három hónapon belül** meg kell történnie, ami jogvesztő határidő, vagyis ennek elmulasztása esetén – még ha a cselekmény valóban fegyelmi vétésnek minősülne – utóbb jogszerűen nem lehet ellene fellépni. Az eljárásban be kell szerezni a **diákönkormányzat véleményét** és az átláthatóság érdekében **értesíteni kell** a tanulót (kiskorú esetén a szülőt). Bár a fegyelmi eljárásban, különösen ha az egyszerűbb megítélésű, nem mindig kerül sor tárgyalás tartására, a tanulót valamennyi esetben **meg kell hallgatni és ha vitatja a terhére rótt köteleességszegést, vagy a tényállás tisztázása ezt indokolja, tárgyalást kell tartani**. Nincs akadálya annak, hogy az eljárásban **meghatalmazott** képviselő vegyen részt.

A nevelőtestület által kiszabható **fegyelmi büntetések** viszonylag széles spektrumon szóródnak a megrovástól egészen a kizárás kimondásáig. A büntetés megállapításánál a cselekmény súlyán kívül figyelemmel kell lenni az életkorra, valamint az értelmi fejlettségre. Utóbbi kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy azt csak rendkívüli, vagy ismétlődő vétés (pl. sorozatos verekedés, kábítószer fogyasztás) esetén lehet megállapítani, ráadásul az ilyen jellegű rendbontó, esetleg már garázdaságba forduló cselekmények miatt polgári, szabálysértési, esetleg büntetőeljárás is indulhat. Ilyenkor az **új iskola, illetve kollégium keresése a szülő kötelezettsége**. Amennyiben ezt 15 napon belül nem teljesíti, az illetékes kormányhivatal fogja 7 napon belülkijelölni az intézményt.

A **kártérítési felelősség**, amely akár a fegyelmi eljárással párhuzamosan is lefolytatható, a polgári jog szabályai szerint **olyan jogellenes magatartásokra reagál, ahol károkozás történt, ami összefüggésben áll a tanulmányi kötelezettség teljesítésével** (pl. iskolai rongálás).⁶⁸ Tekintettel arra, hogy a tanulók vagyoni helyzete tipikusan eltér az önálló keresménnyel, bevétellel rendelkezők helyzetétől, **felelősségük limitált**, ugyanis gondatlanság esetén a kártérítés összege a legkisebb munkabér egyhavi összegének 50 %-a (nagyságrendileg 50 000 Ft), szándékosság esetén öt havi összeg (tehát megközelítőleg 500 000 Ft).

Mivel az is elképzelhető, hogy a köznevelési intézmény okoz kárt a gyermeknek/ tanulónak az óvodai elhelyezéssel/tanulói, illetve kollégiumi

⁶⁸Nkt. 59. § (1) bek.

tagsági viszonytal összefüggésben, ilyenkor **az intézmény véttségére tekintet nélkül, teljes mértékben felel**. Ez alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő (pl. a tanulók ingóságai egy váratlan és kivédhetetlen vihar pusztítása miatt rongálódtak meg). Valamennyi esetben igaz az, hogy nem kell megtéríteni a kárt, ha azt a károsult elháríthatatlan magatartása okozta.

5.3. A tanügyi döntésekkel szemben igénybe vehető jogorvoslatokról röviden

Az eddigiekben felsorolt közintézeti, illetve hatósági döntések ellen a jogalkotó szinte minden esetben biztosít valamilyen jogorvoslatot. Tekintettel arra, hogy ezek a korrekciós eszközök rendkívül összetett rendszert alkotnak,⁶⁹ a jegyzet terjedelme ugyanakkor behatárolt, a törvényi szabályokat táblázatba rendezve ismertetjük.

Megtámadott/vitatott döntés típusa	Jogorvoslat és előterjesztési határideje	Jogorvoslat elbírálója	Másodfokú döntés elleni jogorvoslat és határideje (ha van rá lehetőség)	Jogorvoslat elbírálója
Óvoda/iskola/kollégium sérelmezett döntése, intézkedése, intézkedésének elmulasztása <i>(Fontos! Magatartás, szorgalom és a tanulmányok minősítése csak akkor támadható, ha azok nem a helyi tanterv alapján történtek, esetleg jogszabályba, vagy tanulói jogviszonyra vonatkozó rendelkezésbe ütköztek)</i>	15 napon belül a tanuló/szülő által kérelem terjeszthető elő	A fenntartó, amennyiben: 1) jogszabálysértésre, illetve intézményi belső szabályzat megsértésére alapozzák a kérelmet, 2) továbbá óvodai felvétellel és kizárással, tanulói és kollégiumi tagsági viszony létrehozásával/megszüntetésével, esetleg tanulói fegyelmi ügyekkel kapcsolatos érdeksérelm miatt terjesztették elő	30 napon belül a tanuló/szülő által bírósági felülvizsgálat kezdeményezhető jogszabálysértésre hivatkozással, de csak a fenntartóhoz: 1) jogszabálysértésre hivatkozással benyújtott kérelem miatt, 2) érdeksérelmre hivatkozással előterjesztett kérelmek esetén <i>(kivéve, ha megrovást vagy szigorú megrovást szabtak ki)</i>	Bíróság

⁶⁹Nkt. 37-40. §-ok.

		Minden egyéb érdeksérelemre hivatkozással előterjesztett kérelmet az iskolaszék <i>(hiányában a szülői közösség és a nevelőtestület tagjaiból álló legalább 3 tagú testület)</i> vizsgálja meg	-	-
Független vizsgabizottság/érettségi vizsga/szakmai vizsga vizsgabizottságának döntése, intézkedése, intézkedésének elmulasztása	5 napon belül a tanuló/szülő által fellebbezés terjeszthető elő jogszabálysértésre hivatkozással	Főszabály szerint a kormányhivatal, ami azt 3 munkanapon belül elbírálja A kormányhivatal által működtetett vizsgabizottság esetén az Oktatási Hivatal, ami azt 3 munkanapon belül elbírálja	30 napon belül a tanuló/szülő által bírósági felülvizsgálat kezdeményezhető	Bíróság
Fenntartói döntés	15 napon belül az iskolaszék/diákönkormányzat/szülői szervezet a jogainak megsértése miatt fellebbezést terjeszthet elő jogszabálysértésre hivatkozással	Fenntartó	Főszabály szerint 30 napon belül bírósághoz lehet fordulni	Bíróság
			Amennyiben a fenntartó egy önkormányzat, a képviselő-testület döntése ellen a kormányhivatalnál törvényességi felülvizsgálati eljárást lehet kezdeményezni	Kormányhivatal
Ha jogszabály a fenntartói irányítás körébe tartozó valamely döntés meghozatalát előzetes vélemény, egyetértés, szakvélemény beszerzéséhez köti, az ennek elmulasztásával hozott döntés megtámadható	3 hónapon belül írásban a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, aki-nek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik <i>(a közlés eredménytelensége esetében 15 napon belül lehet érvényesíteni)</i>	Főszabály szerint bíróság	-	-
		Ha települési önkormányzat a fenntartó, akkor a kormányhivatal	-	-

5.4. A gyermekeket, tanulókat megillető individuális és kollektív kötelességek, illetve jogok

A köznevelési jogviszony tartalma individuális és kollektív jogok, valamint kötelezettségük összessége. Az Nkt. megosztja a nevelési-oktatási feladatokat a szülők, gyermekek/tanulók, valamint pedagógusok között, valamint deklarálja, hogy jogaik és kötelezettségeik egy egységet alkotnak.⁷⁰ Ezek közül a gyermekek és tanulók esetén előbb az ***egyéni kötelezettségüket*** nevesíti, ezzel is érzékeltetve azt a megújult szemléletet, amely a felelősségteljes viselkedést helyezi előtérbe.⁷¹ A jogalkotó ebbe a körbe sorolja többek között a foglalkozásokon való részvételt, továbbá azt, hogy mindenki óvja saját és társai testi épségét, egészségét, mint ahogy azt is, hogy a gyermekek és tanulók tartsák tiszteltben a többiek emberi méltóságát, az SZMSZ-ben és házirendben foglaltakat. Ezek értékelése folyamatos, hiszen a kötelességek teljesítését, az előmenetelt rendszeresen érdemjeggyel, osztályzattal minősítik.

Az egyéni jogok között említi a jogszabály a megfelelő oktatáshoz, neveléshez való jogot, biztonságos és egészséges környezet meglétét, a tárgylagos és többoldalú ismeretközlést, valamint szükség esetén annak a lehetőségét, hogy az érintett az oktatási jogok biztosához fordulhasson. A felsorolást sokáig folytathatnánk még, azonban felhívjuk a figyelmet egy általános korlátra, amiről sajnos sokszor megfélemedeznek az érintettek. ***A jogok gyakorlása nem sértheti a gyermek/tanuló társainak, illetve a közösségnek a jogait!***

Vannak olyan jogosultságok, amelyek másokkal együtt, közösségben gyakorolhatóak sikerrel. ***A kollektív jogok gyakorlásának két intézményesült alakzatát nevesíti a joganyag.***⁷² ***Az egyik a diákkör.*** Ennek lényege, hogy demokráciára, közéleti felelősségre nevelje a résztvevőket, ezért a tanulószámára általánosságban lehetővé teszi a jogalkotó, hogy részt vegyenek annak munkájában (tervezik saját közösségi életüket,

⁷⁰Nkt. 3. § (1)-(2) bek.

⁷¹Nkt. 46. §

⁷²Nkt. 48. §.

tisztségviselőket választanak stb.). Természetesen a diákkör működése nem öncélú, a nevelőtestület segíti, döntéseit véleményezi.

A másik kollektív intézmény a **diákönkormányzat**, amely érdekképviselői feladatokat lát el. Munkáját kijelölt pedagógus segíti, és a hatályos szabályok szerint véleményét ki kell kérni többek között az SZMSZ meghatározott részeinek elfogadása előtt, a szociális juttatások kapcsán, valamint a házirend elfogadását megelőzően.

Itt hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a diákkör és diákönkormányzat korábbi egyetértési joga az új köznevelési kódexben véleményezési jogra változott.

5.5. Szülői jogok és kötelezettségek

A szülő és gyermek egységet, családot alkot. „A gyermek és a szülő közötti együttműködést, az egymáshoz való ragaszkodást, az anyai, apai szeretetet és azt követően a gyermeki gondoskodást nem lehet jogszabályokba önteni. A gyermek védelme és adott esetben a szülők védelme azonban megkívánja, hogy a jog is foglalkozzon a családi kapcsolatokkal...”⁷³

Bár az Nkt. jogaikat és kötelezettségeiket különválasztja, mégis mindkét felet ugyanazon alapjogok illetik meg, hiszen nagykorúsága eléréséig a gyermek törvényes képviselője a szülő, aki az ő érdekeit képviseli. A szülői jogok azért önállósodtak, mert egy kiskorúról van szó, aki még nem minden helyzetben tud önálló, megfelelő döntéseket hozni.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) szabályozza a kiskorú fogalmát és a cselekvőképesség következményeit.

Kiskorú, aki még tizennyolcadik életévét nem töltötte be. 14. életév alatt cselekvőképtelen, 14-18. év között korlátozottan cselekvőképességűnek minő-

⁷³SZÜDI János: *Pedagógus – gyermek – szülő*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft. , Budapest, 2010. 109.

sül a törvény szerint. A **cselekvőképtelen** kiskorú jognyilatkozata semmis; nevében a törvényes képviselője jár el. Nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel. A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét – korának és érettségének megfelelően – figyelembe kell vennie.

A **korlátozottan cselekvőképes** kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül

- tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;
- megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;
- rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat;
- köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és
- ajándékozhat a szokásos mértékben.

A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatot, kivéve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, vagy amelyek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak. A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.

A kiskorú gyermek **szülői felügyelet** vagy gyámság alatt áll. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőjének jogát és köteletségét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában. A szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni. A szülői fel-

ügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők.⁷⁴ A szülői felügyelet részét képezi a **gyermek nevelésének joga és kötelezettsége**, amelyre építkezhetünk a továbbiakban. A szülők jogosultak a gyermek nevelésének módját megválasztani. A gyermek képességei figyelembevételével a szülők és a gyermek közösen döntenek el, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön.⁷⁵

A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez és ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.⁷⁶ A gyermekvédelemben közreműködő szervezetek és személyek tevékenységük során együttműködnek a családdal és elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.

„A szülői köteleességek és jogok meghatározásának nem az Nkt. az elsődleges forrása. Elsődleges felelősség azért terheli a szülőt, hogy gyermekéről gondoskodjon. E gondoskodás része a gyermek részvételének biztosítása az intézményes nevelésben.”⁷⁷

A művelődéshez való jogot az **Alaptörvény** garantálja, amelynek X. cikke szerint „Magyarország biztosítja [...] a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát”. Ebben a gyermeki jogok mellett már a pedagógusi jogok gyökere is megjelenik.

Mind a szülőt, mind a gyermeket egységesen a következő alapjogok illetik meg, amelyet az egyes jogszabályok töltenek meg tartalommal:

- a megfelelő szintű szolgáltatáshoz való jog,

⁷⁴ Ptk. 4:146-4:147. §.

⁷⁵ Az életpálya kijelölésével és ezzel összefüggésben a gyermek taníttatásával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülő és a gyermek között felmerülő vitában a gyámhatóság dönt.

⁷⁶ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.) 6. § (1)-(2) bekezdés.

⁷⁷ SZÜDI János: *Kommentár a köznevelési törvényhez*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2012. 260.

- a képesség, tehetség kibontakoztatásához való jog (belefoglalva a hátránycsökkentést is),
- a legkedvezőbb döntéshez való jog (felvétel, nevelésben részvétel, mindennapok ügyei).

Ezzel a szabályozással összhangban az Nkt. rendelkezései az alábbi **jogsultságokat** biztosítják **aszülőknek**:

- az intézményválasztás joga (a gyermek adottságainak, képességeinek, érdeklődésének megfelelően)⁷⁸,
- az intézmény alapításának joga,
- a vallási és világnézeti meggyőződésnek megfelelő oktatásban részvétel joga,
- az anyanyelvi oktatáshoz való jog,
- a tárgyilagos és többoldalú ismeretszerzéshez való jog,
- a tájékoztatás, tájékozódás és segítségkérés joga,
- bekapcsolódás az intézményi döntések meghozatalába,
- a nem kötelező tanórai foglalkozások megválasztásának joga,
- a szülői érdekképviselő létrehozásában és munkájában való közreműködés joga,
- a jogorvoslathoz való jog.⁷⁹

A szülőket is megilletik érdekeik hatékonyabb képviselete érdekében **kollektív jogok**. A **szülői szervezet** az óvodában, az iskolában és a kollégiumban a szülőkből álló, jogaik érvényesítése, kötelességük teljesítése érdekében, az intézmény működését, munkáját érintő kérdésekben véleményezési, javaslattevő joggal rendelkező közösség. Az **óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék**a nevelő és oktató munka segítése, a nevelőtestület, a szülők és a tanulók, az intézményfenntartók, továbbá az intézmény működésében érdekelt más szervezetek együttműködésének előmozdítására hivatott. Emellett a diákönkormányzatban is helyet kaphatnak a szülők.

Ezen szervezeteket megillető jogok a következők:

- A köznevelési intézmény **SZMSZ-ét**, a nevelési-oktatási intézmény **házirendjét** nevelési-oktatási intézményben a nevelőtestület,

⁷⁸ Ahhoz, hogy a szülő választása megalapozott legyen, megismerheti a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programját, házirendjét.

⁷⁹ Lásd bővebben: SZÜDI: *Pedagógus – gyermek – szülő. i. m.*

más köznevelési intézményben a szakalkalmazotti értekezlet az óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék, továbbá az iskolai vagy a kollégiumi diákönkormányzat **véleményének kikérésével** fogadja el.

- Az intézmény döntése, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása miatt **érdeksérelemre hivatkozással benyújtott kérelmeket** bizonyos kivételekkel az iskolaszék **bírálja el**.
- A köznevelés rendszerében intézkedésre jogosult személy vagy szervezet – a diákönkormányzat, a nevelőtestület, az iskolaszék, szülői szervezet, közösség **javaslatára** – tizenöt napon belül, a települési önkormányzat képviselő-testülete legkésőbb a tizenötödik napot követő első ülésen **érdemi választ köteles adni**. Az iskolaszék és a diákönkormányzat, szülői szervezet a jogainak megsértése esetén tizenöt napon belül a fenntartóhoz jogszabálysértésre hivatkozással **fellebbezést nyújthat be**.
- **A szülő írásbeli javaslatát** a nevelési-oktatási intézmény vezetője, a nevelőtestület, az óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék, a pedagógus **megvizsgálja**, és arra a megkereséstől számított tizenöt napon belül az óvodaszéktől, iskolaszéktől, kollégiumi széktől legkésőbb a tizenötödik napot követő első ülésen **érdemi választ kell kapnia**.
- Az óvodai, iskolai, kollégiumi **munkaterv elkészítéséhez** az intézményvezető kikéri a fenntartó, az óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék, az óvodai, iskolai, kollégiumi szülői szervezet, közösség, az intézményi tanács **véleményét** is.
- Az óvodaszék, iskolaszék és kollégiumi szék **részt vesz** a tanulók jogainak érvényesítésével, kötelezettségeinek teljesítésével összefüggésben a nevelési-oktatási intézmény által hozott döntések, intézkedések ellen benyújtott **kérelmek elbírálásában**.
- Az óvodaszék, iskolaszék és kollégiumi szék **véleményt nyilváníthat** a nevelési-oktatási intézmény működésével kapcsolatos valamennyi kérdésben.

- ***Ki kell kérni*** az óvodaszék, iskolaszék és kollégiumi szék ***véleményét a pedagógiai program elfogadása előtt.***

A jogok mellett természetesen a kötelezettségek is előtérbe kerülnek, bár vázlatosabban, mint a jogok esetében. „A törvény intézményrendszerének igénybevétele két nagy részre osztható: a szülői, tanulói döntés alapján önként igénybe vehető szolgáltatásokat nyújtó szakaszra, valamint a törvény által meghatározott kötelező, a szülő által nem mérlegelhető intézményes nevelésben való kötelező részvétel szakaszára. Az intézményes nevelésben való kötelező részvétel szakasza a gyermek harmadik életévében kezdődik . . . A szülő gondozási kötelezettségéből adódóan köteles eleget tenni az Nkt-ben meghatározott elvárásoknak. ” ***A szülő kötelessége,*** hogy

- gondoskodik gyermeke értelmi, testi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételekről és arról, hogy gyermeke teljesítse kötelességeit, továbbá megadjon ehhez minden tőle elvárható segítséget, együttműködve az intézménnyel, figyelemmel kísérje gyermeke fejlődését, tanulmányi előmenetelét,
- biztosítsa gyermeke óvodai nevelésben való részvételét, továbbá tankötelezettségének teljesítését,
- tiszteletben tartsa az óvoda, az iskola, kollégium vezetői, pedagógusai, alkalmazottai emberi méltóságát és jogait, tiszteletet tanúsítson irántuk.

A szülőnek mindent meg kell tennie azért, hogy gyermeke részt vegyen az oktatásban, felkészüljön a foglalkozásokra. Ehhez természetesen egy megfelelő otthoni légkör is szükséges. „Nem csak a pedagógusok kötelesek keresni a kapcsolatot a szülőkkel, hanem a szülők kötelessége is, hogy rendszeres kapcsolatot építsen ki a pedagógusokkal. ”⁸⁰

Az Nkt. részletesen nem szabályozza a szülői kötelességek megszegésének következményeit, azonban mind itt, mind egyéb jogszabályokban találunk utalást arra vonatkozóan, hogy ezen kötelezettségek hogyan kényszeríthetők ki. Például a járási hivatal hivatalból rendeli el és felügyeli a tankötelezettség teljesítését; illetve meghatározott igazolatlan hiányzás után felfüggesztik a családi pótlék folyósítását is. Súlyosabb esetekben a

⁸⁰SZÜDI: *Pedagógus – gyermek – szülő. i. m.* 111.

szülői felügyelet is megszüntethető és a Gyvt. tartalmazza a gyermekvédelmi gondoskodás keretében végrehajtható intézkedéseket abban az esetben, ha a kiskorú testi, értelmi és erkölcsi fejlődése bármely okból nincs megfelelően biztosítva. A kiskorú veszélyeztetése pedig már bűncselekmény.

5.6. Pedagógusi jogok és kötelezettségek

A pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, oktatása, óvodában a gyermekek Óvodai nevelés országos alapprogramja szerinti nevelése, iskolában a kerettantervben előírt törzsanyag átadása, elsajátításának ellenőrzése, sajátos nevelési igényű tanuló esetén az egyéni fejlesztési tervben foglaltak figyelembevételével.

„A pedagógus feladatai, kötelezettségei négy nagy csoportba sorolhatók: a gyermekekkel, tanulókkal való törődés feladataira, a szülőkkel való kapcsolattartás feladataira, saját munkájának megtervezésével kapcsolatos feladatokra, a nevelési-oktatási intézmény tevékenységének megszervezésével összefüggő feladatokra.”⁸¹

Kötelezettségei:

- nevelő és oktató munkája során gondoskodik a gyermek személyiségének fejlődéséről, tehetségének kibontakoztatásáról, ennek érdekében tegyen meg minden tőle elvárhatót, figyelembe véve a gyermek egyéni képességeit, adottságait, fejlődésének ütemét, szociokulturális helyzetét,
- a különleges bánásmódot igénylő gyermekekkel egyénileg foglalkozzon, szükség szerint együttműködjön gyógypedagógussal vagy a nevelést, oktatást segítő más szakemberekkel, a bármilyen oknál fogva hátrányos helyzetű gyermek, tanuló felzárkózását elősegítse,
- segítse a tehetségek felismerését, kiteljesedését, nyilvántartsa a tehetséges tanulókat,

⁸¹SZÜDI: *Kommentár*. 221.

- előmozdítsa a gyermek, tanuló erkölcsi fejlődését, a közösségi együttműködés magatartási szabályainak elsajátítását, és törekedjen azok betartatására,
- egymás szeretetére és tiszteletére, a családi élet értékeinek megismerésére és megbecsülésére, együttműködésre, környezettudatosságra, egészséges életmódra, hazaszeretetre nevelje a gyermekeket, tanulókat,
- a szülőt (törvényes képviselőt) rendszeresen tájékoztassa a tanuló iskolai teljesítményéről, magatartásáról, az ezzel kapcsolatban észlelt problémákról, az iskola döntéseiről, a gyermek tanulmányait érintő lehetőségekről,
- a gyermek testi-lelki egészségének fejlesztése és megóvása érdekében tegyen meg minden lehetséges erőfeszítést: felvilágosítással, a munka- és balesetvédelmi előírások betartásával és betartatásával, a veszélyhelyzetek feltárásával és elhárításával, a szülő – és szükség esetén más szakemberek – bevonásával,
- a gyermekek, a tanulók és a szülők, valamint a munkatársak emberi méltóságát és jogait maradéktalanul tiszteletben tartsa, javaslatokra, kérdéseikre érdemi választ adjon,
- az ismereteket tárgyilagosan, sokoldalúan és változatos módszerekkel közvetítse, oktatómunkáját éves és tanórai szinten, tanulócsoporthoz igazítva, szakszerűen megtervezve végezze, irányítsa a tanulók tevékenységét,
- a kerettantervben és a pedagógiai programban meghatározottak szerint érdemjegyekkel vagy szóvegesen, sokoldalúan, a követelményekhez igazodóan értékelje a tanulók munkáját,
- részt vegyen a számára előírt pedagógus-továbbképzéseken, folyamatosan képezze magát,
- tanítványai pályaorientációját, aktív szakmai életútra történő felkészítését folyamatosan irányítsa,
- a pedagógiai programban és az SZMSZ-ben előírt valamennyi pedagógiai és adminisztratív feladatait maradéktalanul teljesítse,
- pontosan és aktívan részt vegyen a nevelőtestület értekezletein, a fogadóórákon, az iskolai ünnepségeken és az éves munkaterv szerinti rendezvényeken,
- határidőre megszerezze a kötelező minősítéseket,
- megőrizze a hivatali titkot,

- hivatásához méltó magatartást tanúsítson,
- a gyermek, tanuló érdekében együttműködjön munkatársaival és más intézményekkel.

A pedagógus hétévenként legalább egy alkalommal – jogszabályban meghatározottak szerint – **továbbképzésben** vesz részt, amelynek részleteit a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló **277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet** tartalmazza.

A továbbképzés azoknak az ismereteknek és készségeknek a megújítására, bővítésére, fejlesztésére szolgál, amelyekre szükség van a nevelő és oktató munka keretében a gyermekekkel, tanulókkal való közvetlen foglalkozás megtartásához, a köznevelési intézmény tevékenységének megszervezéséhez, a pedagógiai szakszolgálatok és a pedagógiai-szakmai szolgáltatások ellátásához, a vizsgarendszer működtetéséhez, a mérési, értékelési feladatok, a köznevelési intézmény irányítási, vezetési feladatainak ellátásához.

A pedagógus a pedagógus-munkakör betöltésére jogosító oklevél megszerzését követő hetedik év szeptember hónap első munkanapjától addig az évig, amelyben az ötvenötödik életévét betölti, augusztus hónap utolsó munkanapjáig vesz részt a továbbképzésben.

Ha a pedagógus a nevelő és oktató munkáját több mint hét éve ugyanazzal az iskolai végzettséggel és szakképzettséggel látja el, olyan továbbképzésben kell részt vennie, amely hozzájárul az adott pedagógus szakképzettséghez kapcsolódó alapképzésben megszerzett ismeretek és jártasság megújításához, kiegészítéséhez (a továbbiakban: szakmai megújító képzés). E rendelkezést alkalmazni kell akkor is, ha a szakmai megújító képzésben való részvétel óta legalább tíz év eltelt.

Szakmai megújító képzés lehet a munkakör ellátásához szükséges iskolai végzettséghez és szakképzettséghez kapcsolódó legalább hatvan órás felkészítést biztosító minden olyan képzés, amelyet pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézmény szervez, vagy a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézménnyel kötött megállapodás alapján szervezik, és biztosítja a 4. § (3) bekezdésben meghatározottak megvalósítását.

A köznevelési intézmény vezetőjének olyan továbbképzésben kell részt vennie, amely hozzájárul a vezetői ismeretek megszerzéséhez, a vezetői jártasságok elsajátításához (a továbbiakban: vezetőképzés).

Vezetőképzés a pedagógus-szakvizsgára történő felkészítés, pedagógus-szakvizsga megléte esetén másik olyan pedagógus-szakvizsgára történő felkészítés, amelynek során intézményvezetői szakképzettséget lehet szerezni. Vezetőképzés lehet a felsőoktatás keretében folyó, a jogi, a közgazdasági, a pénzügyi szakképzettség megszerzésére irányuló felkészítő képzés, valamint a legalább hatvan órás felkészítést biztosító minden olyan képzés, amely biztosítja a köznevelési intézmények vezetéséhez szükséges tanügy-igazgatási, korszerű pedagógiai szervezési, korszerű pedagógiai taneszköz alkalmazási ismeretek elsajátítását.

A hétévenkénti továbbképzés – egy vagy több továbbképzés keretében – legalább százhusz tanórai foglalkozáson való részvétellel és az előírt tanulmányi követelmények teljesítésével valósul meg.

Megszüntethető – munkaviszony esetében felmondással, közalkalmazotti jogviszony esetében az alkalmatlanság jogcímén történő felmentéssel – annak a pedagógusnak a munkaviszonya, közalkalmazotti jogviszonya, aki a továbbképzésben önhibájából nem vett részt, vagy tanulmányait nem fejezte be sikeresen. Az első továbbképzés az első minősítés előtt kötelező. Mentessül a továbbképzési kötelezettség alól az a pedagógus, aki betöltötte az 55. életévét. Nem kell továbbképzésben részt venni annak a pedagógusnak, aki pedagógus-szakvizsgát tett, a vizsgák letétele utáni hét évben.

A Pedagógus II. , a Mesterpedagógus és a Pedagógus IV. (a továbbiakban: Kutatótanár) fokozatból eggyel alacsonyabb fokozatba kerül visszatorolásra az a pedagógus, aki a fokozatba lépését követő kilencedik tanév végéig önhibájából nem teljesíti a pedagógus-továbbképzésben történő részvételi kötelezettségét.

A **pedagógust** munkakörével összefüggésben megilleti az a **jog**, hogy

- személyét mint a pedagógusközösség tagját megbecsüljék, emberi méltóságát és személyiségi jogait tiszteletben tartsák, nevelői, oktatói tevékenységét értékeljék és elismerjék,

- a pedagógiai program alapján az ismereteket, a tananyagot, a nevelés-oktatás módszereit megválassza,
- a helyi tanterv alapján, a szakmai munkaközösség véleményének kikérésével megválassza az alkalmazott tankönyveket, tanulmányi segédleteket, taneszközöket, ruházati és más felszereléseket,
- saját világnézete és értékrendje szerint végezze nevelő, oktató munkáját, anélkül, hogy annak elfogadására kényszerítené vagy készítetné a gyermeket, tanulót,
- hozzájusson a munkájához szükséges ismeretekhez, intézményi és fenntartói információkhoz,
- a nevelőtestület tagjaként részt vegyen a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programjának megalkotásában, elfogadásában és értékelésében, gyakorolja a nevelőtestület tagjait megillető jogokat,
- szakmai ismereteit, tudását szervezett továbbképzésben való részvétel útján gyarapítsa, részt vegyen a köznevelési rendszer működtetésével, ellenőrzésével kapcsolatos megyei és országos feladatokban, pedagógiai kísérletekben, tudományos kutatómunkában,
- szakmai egyesületek tagjaként vagy képviselőjeként részt vegyen helyi, regionális és országos közneveléssel foglalkozó testületek munkájában,
- az iskola könyvtárán keresztül használatra megkapja a munkájához szükséges tankönyveket, tanári segédkönyveket, az intézmény SZMSZ-ében meghatározottak szerinti informatikai eszközöket,
- az állami szervek és a helyi önkormányzatok által fenntartott könyvtárakat, muzeális intézményeket és más kiállító termeket, színházakat jogszabályban meghatározott kedvezményekre való jogosultságát igazoló pedagógusigazolvánnyal látogassa,
- az oktatási jogok biztosához forduljon.

Kollektív jogaik is vannak a pedagógusoknak, hasonlóan a tanulókhöz és a szülőkhöz. A **Nemzeti Pedagógus Kar** az állami és önkormányzati fenntartású köznevelési intézményekben pedagógus-munkakörben közalkalmazottként foglalkoztatottak önkormányzattal rendelkező köztestülete. A Kar

- **ellenőrző** közösségi szolgálat szervezését,

- ***véleményezési jogot gyakorol*** a köznevelést és pedagógusképzést érintő jogszabályok megalkotása és módosítása során,
- a feladat- és hatáskörét érintő kérdésekben az adott kérdésben hatáskörrel és illetékességgel rendelkező állami ***szerv vezetőjéhez fordulhat***, és ***javaslatot tehet, intézkedés megtételét kezdeményezheti***, valamint az állami szerv vezetője által irányított szerv működésével, az általa kibocsátott jogszabállyal, közjogi szervezetszabályozó eszközzel és egyéb döntésével kapcsolatban ***véleményt nyilváníthat***, kezdeményezheti annak megváltoztatását vagy visszavonását,
- a köznevelési intézmény magasabb vezetői megbízásával kapcsolatos pályázati eljárás során – a pályázó kérésére – ***szakmai ajánlást adhat***,
- a feladat- és hatáskörét érintő bármely kérdésben ***javaslatot tehet*** az oktatásért felelős miniszternek.

A ***nevelőtestület*** a nevelési-oktatási intézmény legfontosabb tanácskozó és döntéshozó szerve. Az állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézményben az önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységnek egy nevelőtestülete van. A nevelési-oktatási intézmény nevelőtestülete a nevelési és oktatási kérdésekben, a nevelési-oktatási intézmény működésével kapcsolatos ügyekben, valamint e törvényben és más jogszabályokban meghatározott kérdésekben ***döntési***, egyebekben ***véleményező és javaslattevő*** jogkörrel rendelkezik. A nevelőtestület

- a pedagógiai program elfogadásáról,
- az SZMSZ elfogadásáról,
- a nevelési-oktatási intézmény éves munkatervének elfogadásáról,
- a nevelési-oktatási intézmény munkáját átfogó elemzések, értékelések, beszámolók elfogadásáról,
- a továbbképzési program elfogadásáról,
- a nevelőtestület képviselőjében eljáró pedagógus kiválasztásáról,
- a házirend elfogadásáról,
- a tanulók magasabb évfolyamba lépésének megállapítása, a tanulók osztályozóvizsgára bocsátásáról,
- a tanulók fegyelmi ügyeiben,

- az intézményvezetői, intézményegység-vezetői pályázathoz készített vezetési programmal összefüggő szakmai vélemény tartalmáról

dönt.

A nevelőtestület **véleményt nyilváníthat** vagy **javaslatot tehet** a nevelési-oktatási intézmény működésével kapcsolatos valamennyi kérdésben.

Ha a köznevelési intézmény, intézményegység, tagintézmény nem nevelési-oktatási intézmény, továbbá a közös igazgatású köznevelési intézményben és az általános művelődési központban az intézmény egészét érintő kérdésekben a nevelőtestületet megillető jogosítványokat – kivéve azokat, amelyek a tanulói jogviszonnyal kapcsolatosak – a **szakalkalmazotti értekezlet** gyakorolja.

A nevelési-oktatási intézményben legalább öt pedagógus hozhat létre **szakmai munkaközösséget**. Egy nevelési-oktatási intézményben legfeljebb tíz szakmai munkaközösség hozható létre. A szakmai munkaközösség részt vesz a nevelési-oktatási intézmény szakmai munkájának **irányításában, tervezésében, szervezésében és ellenőrzésében**, összegző **véleménye** figyelembe vehető a pedagógusok minősítési eljárásában.

Az iskolában a helyi közösségek érdekeinek képviselőire a szülők, a tanulók, a nevelőtestület, az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat, egyházi jogi személyek, a helyi gazdasági kamarák azonos számú képviselőjéből és a fenntartó delegáltjából álló **intézményi tanács** hozható létre.

5.7. Önellenőrző kérdések

Ki, illetve mi lehet a köznevelési jogviszony alanya, tárgya és tartalma?

Milyen előírásokat ismer a tankötelezettség kapcsán?

Milyen fontosabb rendelkezések mentén alakul a hallgatók fegyelmi felelőssége?

A gyermekek/tanulók milyen individuális kötelezettségeit, illetve jogait tudja megemlíteni? Nevesítsen kettőt-kettőt!

Mi az alapvető különbség a szülői szervezet, az iskolaszék, illetve az intézményi tanács között?

Milyen kötelezettségei vannak a szülőknek?

Milyen jogai vannak a pedagógusoknak?

Forrásjegyzék

A köznevelési törvény. 1993-2011/2012. szerk. Németh Lajos, Complex Kiadó Üzleti és Jogi Tartalomszolgáltató Kft. , Budapest, 2012.

Árva – Balázs – Barta – Veszprémi: *Közigazgatási Jog Általános Rész. 1. Kötet.* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014.

Árva – Balázs – Barta – Veszprémi: *Közigazgatás-elmélet.* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.

Barta Attila: *Atipikus megoldások a XXI. századi közigazgatásban: közvetett közigazgatás és autonóm struktúrák.* StudiaJuvenumA. D. 2007. Hallgatói tanulmányok.

Bíró Endre: Jogkereső iskolai, óvodai, kollégiumi jogokhoz. [Pedagógusok, gyerekek, tanulók, szülők jogai] Jogismeret Alapítvány, 2007.

Bíró Endre: Jogkereső a pedagógusok jogaihoz. Jogismeret Alapítvány, 2005.

Fábián Adrián: *Közigazgatás-elmélet.* Dialóg Campus, 2010.

Ficzere Lajos – Forgács Imre (szerk.): *Közigazgatási Jog Különös Rész.* Osiris, Budapest, 2006. 336-342. , valamint Szüdi János (szerk.): *Az oktatás nagy kézikönyve.* Complex, Budapest, 2007.

Forthoff, Ernst: *Lehrbuch des Verwaltungsrechts.* 1961.

Friml Aladár: *Az 1777-iki Ratio Edicatonis.* Kath. Középiskolai Tanegyesület, Budapest, 1913.

G. Fodor Gábor - Stumpf István: Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érték* 2008/2.

Istenes Mónika – Péceli Melinda: Tankötelezettségi korhatárok nemzetközi összehasonlításban. *Iskolakultúra*, 2010/4.

Kilényi Géza (szerk.): *A Közigazgatási jog Nagy Kézikönyve*. Complex, Budapest, 2008.

Kisida Erzsébet: Szülők jogi kézikönyve. Országos Bünmegelőzési Tanács, 2002.

Kisida Erzsébet: Pedagógusok jogi kézikönyve. Országos Bünmegelőzési Tanács, 2003.

Lapsánszky András (szerk.) *Közigazgatási jog – Fejezetek szakigazgatásaink köréből (III. Kötet)*. Complex, Budapest, 2013.

Lőrincz Lajos (szerk.): *Közigazgatási jog*. HVG-Orac, Budapest, 2007.

Lőrincz Lajos – Takács Albert: *A közigazgatás-tudomány alapjai*. Rejtjel, Budapest, 2001.

Modeen, Tore – Rosas, Allan: *Indirect public administration in fourteen countries*. Academy Press, Abo. 1988.

Pálné Kovács Ilona: Az önkormányzati rendszer és a területi közigazgatás átalakulása 2010-2013. *MTA Law WorkingPapers*, 2014/2. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_02_Palne_Kovacs_Ilona.pdf (2014. április 20-i letöltés).

Szüdi János: Kommentár a köznevelési törvényhez. Complex Kiadó Üzleti és Jogi Tartalomszolgáltató Kft. , Budapest, 2012.

Szüdi János: Pedagógus – gyermek – szülő. Complex Kiadó Üzleti és Jogi Tartalomszolgáltató Kft. , Budapest, 2010.

Waldo, Dwight: *Mi a közigazgatás? The Study of Public Administration*. 1955. In: Lőrincz Lajos (szerk.): *Közigazgatás-tudományi antológia*. HVG-Orac, Budapest. 2007.